

LEERPLAN EERSTE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Basisvorming

Onderwijsvorm: B-stroom

Graad: Eerste graad

Leerjaar: Eerste en tweede leerjaar

Leerplannummer: OO-2023-002 (vervangt OO-2021-003)

Dit leerplan werd voorlopig goedgekeurd op xxx door de inspectie met inspectienummer xxx en gaat in vanaf 01/09/2023.

Wijze van invoeren: progressief

Leerplan gezamenlijk ingediend door GO!, POV en OVSG

Inhoud

1. Doelgroep	6
2. Visie	7
3. Doelen basisvorming	11
3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	11
3.1.1. Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken.	11
3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken	17
3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren	20
3.1.4. Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken..	22
3.2. Competenties in het Nederlands	25
3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	25
3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	32
3.2.3. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	34
3.2.4. Literatuur in het Nederlands beleven.	35
3.2.5. BASISGELETERDHEID	36
3.2.6. UITBREIDINGSDOELEN - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	40
3.2.7. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	47
3.2.8. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	50
3.2.9. Literatuur in het Nederlands beleven.	51
3.3. Competenties in andere talen	52
3.3.1. Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.	52
3.3.2. Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	59
3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.	59
3.4. Digitale competentie en mediawijsheid	60
3.4.1. Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	60
3.4.2. Computationeel denken en handelen.	62
3.4.3. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.	64
3.4.4. BASISGELETERDHEID - Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	67
3.4.5. Computationeel denken en handelen	68
3.4.6. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie	69
3.5. Sociaal-relatieve competenties	72
3.5.1. Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.	72
3.6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	75
3.6.1. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	75

3.6.2.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen. 76	
3.6.3.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.	80
3.6.4.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.	82
3.6.5.	Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.	83
3.6.6.	Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.	84
3.6.7.	Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.	86
3.6.8.	Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.	88
3.6.9.	Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).	92
3.6.10.	Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.	94
3.6.11.	Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.	98
3.6.12.	BASISGELETERDHEID - Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	103
3.6.13.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen. 105	
3.6.14.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.	106
3.7.	Burgerschapscapaciteiten met inbegrip van capaciteiten inzake samenleven	108
3.7.1.	De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.	108
3.7.2.	Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.	109
3.7.3.	Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.	112
3.7.4.	Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.	113
3.7.5.	De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.	115
3.7.6.	Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.	118
3.7.7.	Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.	119
3.8.	Capaciteiten met betrekking tot historisch bewustzijn	121
3.8.1.	Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.	121
3.8.2.	Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.	123
3.8.3.	Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.	124
3.8.4.	Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.	125
3.9.	Capaciteiten met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	127
3.9.1.	Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.	127
3.9.2.	Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.	128
3.9.3.	Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en	

tussen natuurlijke en menselijke processen.	130
3.9.4. Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.	132
3.10. Competenties inzake duurzaamheid	134
3.11. Economische en financiële competenties	135
3.11.1. Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	135
3.11.2. De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.	138
3.11.3. BASISGELETTERDHEID- Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	139
3.12. Juridische competenties	142
3.13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken	143
3.13.1. Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.	143
3.13.2. Geschiede (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.	145
3.13.3. Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-) activiteiten, strategieën en tools.	150
3.13.4. Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.	154
3.13.5. Samen het leerproces vormgeven.	157
3.13.6. Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.	158
3.13.7. BASISGELETTERDHEID - Geschiede (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en - proces.	159
3.14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid	162
3.15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties	163
3.15.1. Opportuniteiten zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.	163
3.15.2. De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.	164
3.15.3. (Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.	166
3.16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie	167
3.16.1. Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.	167
3.16.2. Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren.	169
3.16.3. Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.	170
3.16.4. Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.	172
4. Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs	175
4.1. Vooraf	175
4.2. Koppeling voor OVSG/POV	175
4.3. Koppeling voor GO!	175
4.4. De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties	175
4.4.1. Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid	175
4.4.2. Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands	176

4.4.3.	Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen	176
4.4.4.	Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	176
4.4.5.	Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	176
4.4.6.	Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	176
4.4.7.	Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	176
4.4.8.	Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties	176
4.4.9.	Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie	177
5.	Minimale materiële vereisten	178
5.1.	Algemene uitrusting lokalen	178
5.2.	Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie	178
5.2.1.	Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	178
5.2.2.	Competenties in het Nederlands en in andere talen	180
5.2.3.	Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	180
5.2.4.	Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	182
5.2.5.	Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	182
5.2.6.	Economische en financiële competenties	182
5.2.7.	Competenties m.b.t. cultureel bewustzijn en culturele expressie	182

1. Doelgroep

Dit leerplan is geschikt voor de leerlingen van de eerste graad B-stroom (het eerste leerjaar B en het tweede leerjaar B) voor de volledige basisvorming.

Specifieke toelatingsvoorwaarden¹

- Het lager onderwijs hebben beëindigd zonder getuigschrift basisonderwijs.
- Het lager onderwijs niet hebben beëindigd, maar uiterlijk op 31 december na de aanvang van het schooljaar de leeftijd van 12 jaar bereiken.
- Tijdens het schooljaar overgaan van het eerste leerjaar A naar het eerste leerjaar B op voorwaarde van een gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad.
- Positieve evaluatie door de toelatingsklassenraad op een eventuele geschiktheidsproef voor scholen die in de tweede en derde graad het studiedomein Kunst en creatie, het studiegebied Ballet of het studiegebied Podiumkunsten aanbieden zonder andere studiedomeinen of studiegebieden aan te bieden².

---

¹ Zie curriculumdossier eerste graad

² BVR modernisering so, art. 14; WijzigingsBVR, art. 17.

2. Visie

Alle scholen die subsidiering/financiering van de overheid willen ontvangen, zijn verplicht een goedgekeurd leerplan te gebruiken.³ De inspectie van de Vlaamse gemeenschap toetst het leerplan aan de criteria in het 'Besluit van de Vlaamse Regering betreffende curriculumdossiers en leerplannen in het onderwijs (04/05/2018)' en adviseert vervolgens de Minister van Onderwijs. Na de goedkeuring verwerft een leerplan een officieel statuut.

Dit leerplan wordt gradueel ingevoerd bij de start van modernisering SO op 1 september 2019. Het leerplan werd ontwikkeld door leerplancommissies van het openbaar onderwijs (GO!/OVSG/POV).

Het leerplan is voor de eerste graad (B-stroom) basisvorming uitgeschreven en gebaseerd op het curriculumdossier.

Voor de opmaak van het leerplan zijn we enerzijds vertrokken uit het decretaal kader, anderzijds heeft het openbaar onderwijs zich gebaseerd op principes van het leerplan openbaar onderwijs voor de eerste graad.

2.1 Opbouw leerplan vanuit het decretaal kader

Het leerplan voor de eerste graad openbaar onderwijs is opgebouwd op basis van de 16 sleutelcompetenties die decretaal zijn vastgelegd.

1. **Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid**
2. **Competenties in het Nederlands**
3. **Competenties in andere talen**
4. **Digitale competentie en mediawijsheid**
5. **Sociaal-relatieve competenties**
6. **Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie**
7. **Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven**
8. **Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn**
9. **Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn**
10. **Competenties inzake duurzaamheid**
11. **Economische en financiële competenties**
12. **Juridische competenties**
13. **Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken**
14. **Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid**
15. **Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties**
16. **Cultureel bewustzijn en culturele expressie**

Binnen de sleutelcompetenties wordt er decretaal ook een onderscheid gemaakt tussen transversale sleutelcompetenties en inhoudelijke sleutelcompetenties⁴.

Sommige sleutelcompetenties zijn dan als **transversaal** te beschouwen: ze krijgen maar hun waarde in samenhang met andere sleutelcompetenties. Leercompetenties met inbegrip van

³ Artikel 15, §1, 8° Codex secundair onderwijs.

⁴ Memorie van toelichting <https://www.vlaanderen.be/fr/nbwa-news-message-document/document/09013557802465bc>

onderzoekskompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken; digitale competentie en mediawijsheid; ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties en sociaal-relatieve competenties zijn transversaal. De eindtermen van deze sleutelcompetenties maken integraal deel uit van volgende **inhoudelijke sleutelcompetenties**: ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’, ‘Competenties in het Nederlands’, ‘Competenties in andere talen’, ‘Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn’, ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’ en ‘Economische en financiële competenties’. De eindtermen voor Computationeel denken en handelen worden in de eerste graad enkel gekoppeld aan ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’ en ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’.

Andere sleutelcompetenties bevatten zowel transversale als inhoudelijke aspecten: competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid; zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid; burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven; competenties inzake duurzaamheid; juridische competenties en cultureel bewustzijn en culturele expressie. De transversale eindtermen van deze sleutelcompetenties worden gerealiseerd in samenhang met inhoudelijke eindtermen van meerdere sleutelcompetenties.

De transversale eindtermen zijn dezelfde voor de A-stroom als voor de B-stroom. De inhoudelijke eindtermen zijn verschillend voor A- en B-stroom.

Om de consistentie en coherentie van de eindtermen over de verschillende graden heen te bewaken, werden er per sleutelcompetentie bouwstenen afgebakend. Deze bouwstenen geven inhoudelijke richting aan de verschillende graden van het secundair onderwijs, maar dragen geen niveau in zich. De concrete invulling van de sleutelcompetenties worden bepaald in de eindtermen per stroom (1ste graad) of per finaliteit (2^e en 3de graad).

De onderwijsdoelen van het leerplan eerste graad openbaar onderwijs worden geordend op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties. Onder deze sleutelcompetenties worden telkens de bouwstenen, eindtermen, de eindtermen basisgeletterdheid en de uitbreidingdoelen (enkel voor competentie in het Nederlands) letterlijk opgenomen vanuit het decreet. Daarnaast worden ook de minimale materiële vereisten opgenomen. Enerzijds bestaan de minimale materiële vereisten uit algemene vereisten over alle sleutelcompetenties heen, anderzijds worden deze ook vastgelegd per inhoudelijke sleutelcompetentie. Uiteraard zijn er daarnaast nog andere materialen die kunnen bijdragen aan de realisatie van de eindtermen, maar die daarom niet altijd binnen deze minimale materiële vereisten zijn opgenomen. Deze materialen kunnen bijkomend door de scholen voorzien worden.

2.3 Systematiek

Vanuit openbaar onderwijs werden onderstaande principes opgesteld voor de opbouw van het leerplan voor de eerste graad.

1. De leerplannen nemen de eindtermen letterlijk over

Vanuit openbaar onderwijs nemen we de eindtermen letterlijk over, om transparantie te garanderen voor alle stakeholders. We vertrekken vanuit het curriculumdossier en ordenen op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties.

In de eerste graad werden er naast eindtermen, ook eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands decretaal vastgelegd⁵.

- **Eindtermen** zijn minimumdoelen die noodzakelijk en bereikbaar zijn voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die bereikbaar en noodzakelijk geacht worden voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht om de eindtermen op populatieniveau bij de leerlingen te bereiken. In het leerplan worden eindtermen telkens in een **blauw kader** geplaatst.
- De **eindtermen basisgeletterdheid** moeten door elke individuele leerling worden bereikt op het einde van de eerste graad, zowel in de A-stroom als in de B-stroom. De eindtermen basisgeletterdheid worden in het **lichtgroen** geplaatst.
- De **uitbreidingsdoelen Nederlands** zijn extra doelen met een groter abstractieniveau of hogere moeilijkheidsgraad die door een bepaalde leerlingenpopulatie kunnen worden bereikt. De uitbreidingsdoelen worden telkens in een **paars kader** geplaatst.
- **Attitudinale eindtermen** worden bij de leerlingen nagestreefd en worden aangeduid met een 'o'. De attitudinale eindtermen worden in **het oranje** geplaatst.

Elke eindterm bestaat uit een competentiegerichte formulering van de eindterm waarbij het handelingswerkwoord evalueerbaar gedrag uitdrukt. Daarnaast wordt de noodzakelijke kennis expliciet vermeld en de van toepassing zijnde cognitieve, affectieve of psychomotorische dimensie van de eindterm. De affectieve dimensie is net zoals de attitudinale eindterm na te streven. Afhankelijk van de eindterm kunnen, omwille van de duidelijkheid, ook nog elementen met betrekking tot de context, autonomie of complexiteit opgenomen worden.

Bij elke eindterm wordt de kennis expliciet vermeld. Dit is de kennis die minimaal nodig is voor de realisatie van de eindterm en staat dus niet op zichzelf. Ze bakent de eindterm af en concretiseert de inhoud ervan. Voor de specificering van de kennis wordt gewerkt met een indeling in 'soorten' kennis gebaseerd op de herwerkte taxonomie van Bloom:

- Feitenkennis: deze kennis omvat de termen, begrippen en elementen die de leerlingen actief kunnen gebruiken om over een bepaald domein van gedachten te wisselen of om problemen binnen dat domein op te lossen.
- Conceptuele kennis: deze kennis omvat begrip en inzicht in classificaties, principes, theorieën en modellen die de leerlingen gebruiken bij het verwerken van andere kennis.
- Procedurele kennis: deze kennis omvat technieken, methoden en algoritmes ter ondersteuning van hoe de leerlingen iets uitvoeren, alsook van de criteria voor het kiezen van de geschikte procedure.
- Metacognitieve kennis: deze kennis omvat zelfkennis, kennis over kennis en strategische kennis die de leerlingen gebruiken om te reflecteren over zichzelf en het eigen leerproces.

2. De leerplannen garanderen autonomie voor scholen en leraren

Het leerplan laat scholen en schoolteams toe om zelf een keuze te maken over het hoe en het waar. Het hoe gaat over de autonomie om zelf een keuze te maken bij de koppeling van transversale eindtermen aan inhoudelijke eindtermen. Hoe deze koppeling gebeurt, behoort volledig tot de autonomie van de schoolbesturen, schoolteams en leraren.

Vervolgens is er ook autonomie voor wat betreft de koppeling van eindtermen aan vakken (het waar). Uiteraard moet er met de competenties en bekwaamheidsbewijzen rekening gehouden worden. Voor OVSG/POV zijn het de schoolbesturen/scholen/leraren die beslissen welke

---

⁵ Memorie van toelichting

eindtermen/sleutelcompetenties aan welke vakken/vakkenclusters worden gekoppeld. Voor GO! worden de inhoudelijke sleutelcompetenties wel gekoppeld aan vakken, rekening houdend met de administratieve vakbenaming (verder nog aanvullen). Gezien de Raad als 'schoolbestuur' fungeert en daarbij de leerplannen goedkeurt, werd er voor het GO! wel een koppeling van vakken aan de sleutelcompetenties opgenomen.

3. Het pedagogisch project is de motor van de opbouw en uitvoering van een schooleigen curriculum

Het pedagogisch project en de visie van de school zal meebepalen welke accenten er worden gelegd en welke keuzes er worden gemaakt bij de opbouw van een schooleigen curriculum. Het leerplan openbaar onderwijs zorgt ervoor dat de inhoud van het curriculum dezelfde is voor alle scholen binnen het openbaar onderwijs. Hoe de scholen vormgeven aan hun curriculum behoort tot de autonomie van de schoolbesturen, scholen en leraren. Scholen zullen concreet aan de slag gaan met de eindtermen en samenwerking tussen directie, leraren en andere actoren zal hierbij essentieel zijn.

3. Doelen basisvorming

3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

~~3.1.1. Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken.~~

ET 1.1	De leerlingen verklaren het belang van een gezonde levensstijl.
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Lichaams-, hand- en mondhygiëne. - Risicofactoren en preventieve maatregelen m.b.t. hygiëne, voeding en actieve levensstijl.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 1.2	De leerlingen stellen gezondheidsbevorderend gedrag binnen de schoolse context vanuit inzicht in het belang van preventie en mogelijke risicofactoren ontwikkelen gezondheidsvaardigheden in functie van hun fysiek en mentaal welzijn binnen verschillende thema's.
--------	--

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Gezondheidsvaardigheden met betrekking tot:

- voeding zoals ultrabewerkt voedsel, gezonde snacks, duurzame voeding, evenwichtige voeding;
- hygiëne zoals basisregels voor lichaams-, mond- en handhygiëne;
- beweging zoals beweegnormen, sedentair gedrag;
- seksuele gezondheid en seksuele ontwikkeling in de puberteit;
- verslavingen: middelen en handelingen.

Het ontwikkelen van een gezonde levensstijl is een levenslange opdracht. Via deze eindterm krijgen leerlingen handvatten (gezondheidsvaardigheden) aangereikt om later die attitude te bereiken.

Bij het formuleren van de eindterm is uitgegaan van een holistische visie op gezondheid. Daarom is ook uitdrukkelijk opgenomen dat de ontwikkeling van gezondheidsvaardigheden in functie staat van het fysieke en mentale welzijn.

KENNIS

Basisvorming

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van persoonlijke hygiëne te realiseren. – Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van voeding te realiseren. – Strategieën om een gezonde levensstijl m.b.t. beweging te ontwikkelen.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 1.35

De leerlingen passen technieken voor een correcte lichaamshouding en voor voeren motorische basisvaardigheden uit, rekening houdend met ergonomische principes toe en de evolutie van hun fysieke capaciteiten.

Memorie:

- Motorische basisvaardigheden zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging.
- Ergonomische principes zoals van toepassing bij heffen, tillen, staan, zitten, verplaatsen, rughygiëne.

KENNIS

Conceptuele kennis	– Ergonomische principes.
Procedurele kennis	– Technieken om principes van manutentie, staan, zitten en rughygiëne toe te passen.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET 1.4

De leerlingen lichten de technieken voor eerste hulp bij ongevallen en noodsituaties toe.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Basisstappen EHBO zoals de vier stappen van eerste hulp (volgens geldende richtlijnen). – Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende ongevallen: verstuijing, wonde, bloedneus, brandwonde. – Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende noodsituaties: verdrinking, verstikking, hart- en ademhalingsstilstand.
DIMENSIE-EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 1.51 De leerlingen passen technieken voor eerste hulp bij ongevallen toe in een gesimuleerde leeromgeving toe.

Memorie:

Technieken voor eerste hulp bij ongevallen zoals verstuiking, wonde, bloedneus, brandwonde.

KENNIS

Procedurele kennis	–Technieken en hulpmiddelen om eerste hulp bij volgende ongevallen toe te passen: verstuiking, bloedneus, wonde, brandwonde (volgens geldende richtlijnen).
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET 1.6 De leerlingen onderscheiden effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op zichzelf en hun directe omgeving.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Verslaving: ontstaan verslaving en factoren die verslaving bepalen. –Mogelijke verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie. –Mogelijke verslavende handelingen zoals gebruik van sociale media, games, virtuele realiteit, gokken. –Positieve en negatieve effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op het fysiek en mentaal welbevinden. –Gradaties van verslaving.
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET 1.7 De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen binnen de puberteit.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Morfologische ontwikkelingen binnen de puberteit. –Gepercipieerd lichaamsbeeld versus ideaalbeeld. –Seksuele oriëntatie, identiteit en gender.
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

ET 1.8	De leerlingen beschrijven hoe om te gaan met relationele en seksuele gezondheid en integriteit.
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Seksueel en relationeel gedrag, met aandacht voor toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, passend bij de leeftijd, passend in de context, zelfrespect. – Relationele en seksuele ontwikkeling en beleving. – Organisaties voor informatie en hulpverlening. – Vruchtbaarheid, anticonceptie, preventie van SOA's.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken

ET 1.93	De leerlingen voeren, conform de bewegingsnormrichtlijnen en rekening houdend met hun eigen fysieke capaciteiten, op veilige wijze bewegingen en in verschillende bewegingsomgevingen activiteiten uit in verschillende individuele, interactieve en ritmisch expressieve bewegingsdomeinen omgevingen met nadruk op plezier in beweging en sport.
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de context (zoals bewegingsomgevingen en bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Het is aangewezen om dit doel in verschillende spelvormen en sporten te realiseren met het oog op het aanwakkeren van de interesse voor en het plezier in beweging en sport in functie van het individueel levenslang bewegen en sporten. Bewegingsomgevingen zoals sportzaal, sportveld, speelplein, aquatisch milieu.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kenmerken van het eigen kunnen op het vlak van beweging: kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht (KLUSCE). – Bewegingsnormen op basis van actuele wetenschappelijke inzichten, zoals de bewegingsdriehoek.

	–Preventieve waarden en risico's van beweging, zoals een veilige bewegingsomgeving, topsport, gezondheid, core stability.
Procedurele kennis	–Technieken van bewegingsleer, zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging... –Technieken om eenvoudige, complexe en samengestelde bewegingen uit te voeren. –Technieken om eigen fysieke doelen te stellen vanuit een groeiperspectief.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

1.4 De leerlingen ontwikkelen lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht, rekening houdend met de evolutie van hun fysieke capaciteiten.

ET 1.106 De leerlingen passen basis tactieken en principes toe met respect voor de afgesproken regels en rollen in sport en spel in verschillende spelvormen en binnen elke groep van sporten.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Rollen in sport en spel zoals de beoefenaar, de coach, de scheidsrechter, de winnaar, de verliezer.

KENNIS	
Conceptuele kennis	–Rollen in spel en sport, zoals beoefenaar, coach, scheidsrechter... –Regels van verschillende individuele en ploegsporten, terugslagsporten, dansante sporten.
Procedurele kennis	–Basis van spel- en sporttactieken binnen elke groep van sporten: individuele en ploegsporten, terugslagsporten en dansante sporten.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET 1.11 De leerlingen aanvaarden winst en verlies in beweging en sport.° (attitudinaal)

ET 1.127 De leerlingen hanteren in verschillende rollen in sport en spel principes van verantwoord en veilig gedrag-fairplay en teamspirit met nadruk op plezier in beweging en sport.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS	
Conceptuele kennis	-Principes van fairplay en teamspirit.
Procedurele kennis	-Strategieën om fairplay en teamspirit te bevorderen.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren

ET 1.13 De leerlingen verplaatsen zich veilig als voetganger en fietser in het verkeer in het kader van schoolse activiteiten. (transversaal)

KENNIS	
Feitenkennis	-Verkeersregels voor voetgangers en fietsers.
Conceptuele kennis	-Risicofactoren voor voetgangers en fietsers.
Procedurele kennis	-Strategieën om veilig te handelen in verkeerssituaties zoals veilig oversteken, correcte plaats op de weg innemen, rekening houden met blinde hoek, snelheid gemotoriseerde voertuigen inschatten en fietscontrole.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 1.14		De leerlingen handelen veilig in een schoolse context. (transversaal)
KENNIS		
Feitenkennis	–Veiligheidsvoorschriften en –procedures.	
Conceptuele kennis	–Risicofactoren.	
Procedurele kennis	–Strategieën om veilig te handelen in een schoolse context zoals veilig gebruik gereedschappen en materialen, handelingen tijdens noodsituatie, gebruik van openbaar vervoer.	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.	

3.1.4. Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.

ET 1.15		De leerlingen verwoorden met behulp van richtvragen welke gebeurtenissen hen zelfvertrouwen geven en welke gebeurtenissen hen onzeker maken in het kader van hun welbevinden. (transversaal)
KENNIS		
Conceptuele kennis	–Zelfbeeld –Zelfvertrouwen	
Metacognitieve kennis	–Zelfkennis aangaande gebeurtenissen die zelfvertrouwen geven of onzekerheid geven.	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...	

ET 1.16		De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.° (transversaal –attitudinaal)
----------------	--	--

ET 1.17		De leerlingen benoemen met behulp van richtvragen bij een gebeurtenis hun gedachten, gevoelens en gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf. (transversaal)
KENNIS		

Basisvorming

Conceptuele kennis	-De samenhang tussen een gebeurtenis en gedachten, gevoelens, gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf. -Gevoelens en hun functie.
	-Verbaal en non-verbaal gedrag. -Fysieke en mentale grenzen.
Metacognitieve kennis	-Eigen gedachten, gevoelens en gedrag.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.18 De leerlingen zoeken hulp in het geval van intra- en interpersoonlijke problemen.° (transversaal-attitudinaal)

ET 1.19 De leerlingen geven aan waar ze hulp kunnen vinden in geval van intra- en interpersoonlijke problemen. (transversaal)

KENNIS

Feitenkennis -Personen en organisaties die eerstelijns hulp bieden zoals leerlingenbegeleiding, JAC, huisarts, AWEL.

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.2. Competenties in het Nederlands

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties in het Nederlands’.

~~3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.~~

ET 2.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)
ET 2.21	De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
Tekstkenmerken voor receptie:	
<ul style="list-style-type: none"> - Herkenbare, expliciet aangegeven structuur - Grote samenhang - Voornamelijk Standaardnederlands - Voornamelijk frequente woorden - Heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik - Concrete en herkenbare inhoud - Lage informatiedichtheid - Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief en narratief	
Bijkomend voor schriftelijke receptie:	
<ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke lay-out	
Bijkomend voor mondelinge receptie:	
<ul style="list-style-type: none"> - Laag tot normaal spreektempo	
<i>Memorie:</i>	
<i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.</i>	
KENNIS	

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. -Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.8
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur * Lage informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete en herkenbare inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Laag tot normaal spreektempo 	

ET 2.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via

	taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden.
	-Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.8
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur * Lage informatiedichtheid * Standaardnederlands, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete en herkenbare inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Laag tot normaal spreektempo 	

2.2 De leerlingen beoordelen doelgericht aangereikte informatie op betrouwbaarheid en bruikbaarheid bij het lezen en luisteren.

ET 2.43 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Tekstkenmerken voor receptie	
<p>Memorie: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Woordenschat: hoogfrequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden).

Procedurele kennis	<p>–Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, eenvoudige notities nemen</p> <p>–Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.8</p>
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur * Lage informatiedichtheid * Standaardnederlands, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete en herkenbare inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Laag tot normaal spreektempo 	

ET 2.54	De leerlingen spreken en schrijven doelgericht in eenvoudige communicatieve situaties produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.
<p>Minimumvereisten voor productie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eenvoudige tekststructuur - Redelijk herkenbare samenhang - Gepast register - Concrete inhoud - Variatie aan tekstsoorten <p>Bijkomend voor schriftelijke productie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gepaste lay-out - Taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid en correctheid <p>Bijkomend voor mondelinge productie:</p>	

- Taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid en correctheid
- Gepaste lichaamstaal

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Registers -Effecten van non-verbaal gedrag (mondelijke productie).
Procedurele kennis	-Strategieën: rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken. -Gebruik van registers. -Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.8

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
---------------------	---------------------------

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

- Met inbegrip van tekstkenmerken
- * Eenvoudige tekststructuur
  - * Redelijk herkenbare samenhang
  - * Concrete inhoud
  - * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
  - * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief (bijkomend voor schriftelijke productie)
  - * Taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
  - * Verzorgde, gepaste lay-out (bijkomend voor mondelinge productie)
  - * Taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
  - * Gepaste, niet-storende lichaamstaal

ET-2.65

De leerlingen drukken zich op een creatieve manier creatief uit met taal.

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

<i>Memorie:</i> <i>Zich creatief uitdrukken zoals het gebruiken van eenvoudige technieken, bijvoorbeeld lay-out, rijm en ritme.</i>	
KENNIS	
Procedurele kennis	–Eenvoudige technieken om creatief met taal om te gaan.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren

ET 2.76	De leerlingen nemen doelgericht deel aan eenvoudige schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
<i>Memorie:</i> <i>Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	–Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5.
Conceptuele kennis	–Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5 –De meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies.
Procedurele kennis	–Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij mondelinge en schriftelijke receptie en productie): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent. –De meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies. –Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	

Met inbegrip van tekstkenmerken
* Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5
* Met gebruik van de meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies

3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 2.89

De leerlingen gebruiken het passen inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Onderscheid klank- en schriftbeeld
- Samenstellingen en afleidingen: meervoud/enkelvoud, verkleinwoord
- Werkwoorden: stam, uitgang
- Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, werkwoord, lidwoord
- Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm
- Zinsoorten: mededelende/vragende/uitroepende zinnen
- Betekenisrelaties: letterlijk/figuurlijk
- Heel eenvoudige beeldspraak en vergelijking
- Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden
- Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker
- Hoofdletters
- Interpunctietekens: punt, vraagteken, uitroepetekens
- Congruentie
- Werkwoordstijden om verleden, heden en toekomst uit te drukken

KENNIS

<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Onderscheid klank- en schriftbeeld -Samenstellingen en afleidingen: meervoud/enkelvoud, verkleinwoord -Werkwoorden: stam, uitgang -Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, werkwoord, lidwoord -Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm -Zinsoorten: mededelende/vragende/uitroepende zinnen -Betekenisrelaties: letterlijk/figuurlijk -Heel eenvoudige beeldspraak en vergelijking
<p>Procedurele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden -Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter -Hoofdletters -Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepetekens, dubbele punt, spatie, aanhalingstekens -Congruentie -Uitdrukken van verleden, heden en toekomst

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-toepassen.

2.10 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Tekstopbouwende elementen: titel, afbeeldingen en eenvoudige lay-out
- Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden
- Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel
- Effecten van non-verbaal gedrag
- Meest elementaire, alledaagse beleefdheidsconventies
- Registers
- Taalhandelingen

ET 2.97 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.

Voetnoot:
Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 2. Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Strategieën hebben betrekking op lees-, luister-, spreek- en schrijfvaardigheden. Strategieën zoals met lees-, luister- spreek- of schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken; met de ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; sleutelwoorden en kernzinnen aanduiden; met de doelen van de interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt of schrijft; de ander laten uitspreken; op een gepaste manier het woord vragen of nemen; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; het register afstemmen op de gesprekspartner of correspondent; taalgebruik aan de ontvanger aanpassen; gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie.

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel -Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken. -Registers. -Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands.

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel. -Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken. -Gebruik van registers. -Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-toepassen.

2.8	De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	

3.2.3. — Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET 2.10	De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.° (attitudinaal)
----------------	--

ET 2.11	De leerlingen onderscheiden geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, tussen Standaardtaal en regionale taalvariëteiten en tussen talen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Taalgedragsconventies en registers -Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands. -Overeenkomsten en verschillen tussen talen -Stereotypering
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-begrijpen.

3.2.4. — Literatuur in het Nederlands beleven.

ET-2.12 **De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten.**

Tekstkenmerken:
- Variatie aan genres

Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingvorm of stijl aanspreekt.

KENNIS

Feitenkennis	-Onderscheid fictie en non-fictie. -Personages, verhaallijn, tijd, ruimte. -Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5.
Conceptuele kennis	-Onderscheid fictie en non-fictie. -Personages, verhaallijn, tijd, ruimte. -Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5.
Procedurele kennis	-Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5.
Metacognitieve kennis	-Eigen gedachten en gevoelens

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Kenmerken van de gelezen of beluisterde teksten
* Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.5

3.2.5. BASISGELETERDHEID

ET-BG 2.1	De leerling haalt bij het lezen en luisteren doelgericht het onderwerp en relevante informatie uit geschreven en gesproken niet-fictionele teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
<p>Tekstkenmerken voor receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Herkenbare, expliciet aangegeven structuur - Grote samenhang - Voornamelijk Standaardnederlands - Voornamelijk frequente woorden - Heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik - Concrete en herkenbare inhoud - Lage informatiedichtheid - Variatie aan tekstsoorten <p>Bijkomend voor schriftelijke receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke lay-out <p>Bijkomend voor mondelinge receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laag tot normaal spreektempo <p><i>Memorie:</i> <i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp te bepalen en informatie te selecteren zoals met lees- of luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; talige hulpmiddelen gebruiken.</i> <i>Tekstsoorten zoals informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels.
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

MET INBEGRIJF VAN CONTEXT

- Met inbegrip van tekstkenmerken
- * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur
- * Lage informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete en herkenbare inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief
(bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Laag tot normaal spreektempo

ET BG 2.2 De leerling spreekt en schrijft doelgericht in eenvoudige communicatieve situaties produceert schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Minimumvereisten voor productie:

- Eenvoudige tekststructuur
- Redelijk herkenbare samenhang
- Frequentie woorden
- Concrete inhoud
- Variatie aan tekstsoorten
- Uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, spelling, register en lichaamstaal mogen afwijken zolang ze het overbrengen van de boodschap niet in de weg staan

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	-Taalgedragsconventies en registers -Effecten van non-verbaal gedrag
Procedurele kennis	-Strategieën: rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger, talige hulpmiddelen gebruiken

	<ul style="list-style-type: none"> -Gebruik van taalgedragsconventies en registers -Spelling van frequente woorden -Uitspraak van hoogfrequente klanken en klankencombinaties -Gebruik van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin)
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET-INBEGRIJ VAN-CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief * Uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, spelling, register en lichaamstaal mogen enkel afwijken zolang ze het overbrengen van de boodschap niet in de weg staan 	

EF BG 2.3	De leerling neemt doelgericht deel aan eenvoudige mondelinge en schriftelijke interactie in functie van doelgerichte communicatie.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
<p><i>Memorie:</i> <i>Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2
Conceptuele kennis	-Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2
Procedurele kennis	-Strategieën: inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent zodat de interactie mogelijk blijft, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap.
DIMENSIE-EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2	

3.2.6. — UITBREIDINGSDOELEN — Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

ET UD 2.1 De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)

ET UD 2.21 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten ~~en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.~~

Tekstkenmerken voor receptie:

- Herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang
- Grote samenhang
- Voornamelijk Standaardnederlands
- Frequente en minder frequente woorden
- Eenvoudig figuurlijk taalgebruik
- Concrete inhoud
- Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
- Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief en narratief

Bijkomend voor schriftelijke receptie:

- Duidelijke lay-out

Bijkomend voor mondelinge receptie:

- Normaal spreektempo

Memorie:

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. -Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) <p>* Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Normaal spreektempo 	

UD 2.2	De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het lezen en luisteren.
---------------	---

ET UD 2.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
------------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de gedachtegang reconstrueren -Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	

- Met inbegrip van tekstkenmerken**
- * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang
  - * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
  - * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden
  - * Grote samenhang
  - * Concrete inhoud
  - * Eenvoudige zinsbouw
  - * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
  - * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
  - * Normaal spreektempo

ET-UD 2.43

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van in-geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Tekstkenmerken voor receptie

Memorie:

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap.
	-Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
---------------------	------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo

EF UD 2.54 De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor de geproduceerde tekst:

- Inhoud en vorm afgestemd op het doel en op de doelgroep

Memorie:
De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om notities te nemen bij het lezen en beluisteren van teksten.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, notities, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap -Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

MET INBEGRIJF VAN CONTEXT

Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten

- * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur
- * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief
(bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Normaal spreektempo

Met inbegrip van kenmerken notities

- * De notities zijn gerelateerd aan de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten.

EF UD 2.65

De leerlingen spreken en schrijven doelgericht ~~produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.~~

Minimumvereisten voor productie:

- Eenvoudige, herkenbare tekststructuur
- Redelijk herkenbare samenhang
- Gepast taalgebruik
- Gepast register
- Concrete inhoud
- Grote variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Gepaste lay-out
- Verzorgd taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Verzorgd taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- Gepaste lichaamstaal

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden) -Taalgedragsconventies en registers -Effecten van non-verbaal gedrag (mondellnge productie)
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdool, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken -Gebruik van taalgedragsconventies en registers -Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
---------------------	----------------------------

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek) <p>* Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke productie)</p> <p>* Verzorgd taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, vormcorrectheid en vlotheid</p> <p>* Verzorgde, gepaste lay-out (bijkomend voor mondellnge productie)</p> <p>* Verzorgd taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid</p> <p>* Gepaste, niet-storende lichaamstaal</p>

ET UD 2.7 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.

KENNIS

Procedurele kennis	–Eenvoudige technieken om creatief met taal om te gaan zoals lay-out, rijm en ritme.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.

ET-UD 2.86	De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
<i>Memorie:</i> <i>Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context. In sommige gevallen kan het evenwel ook onvoorbereid.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	–Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	–Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Procedurele kennis	–Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent –Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6	

3.2.7. — Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET UD 2.9	De leerlingen gebruiken het ~~passen~~ inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
------------------	--

Onderliggende (kennis)elementen:

- Klanken: lange en korte klinkers
- Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel
- Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd; imperatief
- Woordsoorten: bijvoeglijk naamwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, vragend), voegwoord, voorzetsel, telwoord, bijwoord, tussenwerpsel
- Zinsdelen: gezegde (doen- en zijn-relatie), lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, bijwoordelijke bepaling
- Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, bevelende zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen
- Betekenisrelaties: synoniem, homoniem
- Beeldspraak en vergelijking
- Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld
- Interpunctietekens: komma, dubbele punt, spatie, aanhalingstekens
- Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof

KENNIS

Feitenkennis	<p>–Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang</p> <p>–Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd</p>
	<p>–Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel</p> <p>–Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling</p> <p>–Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking)</p> <p>–Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk</p> <p>–Beeldspraak en vergelijking</p>

<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Onderscheid klank- en schriftbeeld -Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang -Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd -Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel -Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling -Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) -Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk -Beeldspraak en vergelijking
<p>Procedurele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden -Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter -Hoofdletters -Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepetekens, dubbele punt, spatie, aanhalingstekens -Congruentie -Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof -Uitspraaktekens zoals accenttekens
<p>DIMENSIE-EINDTERM</p>	
<p>Cognitieve dimensie</p>	<p>Beheersingsniveau toepassen.</p>

<p>UD 2.10</p>	<p>De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.</p>
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tekstopbouwende elementen: titel, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen - Tekststructuur - Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden - Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Effecten van non-verbale communicatie en van stereotypering - Beleefdheidsconventies en registers - Taalhandelingen 	

ET UD 2.107 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.

Voetnoot:

Dit uitbreidingsdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere uitbreidingsdoelen binnen sleutelcompetentie 2. Rekening houdend met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

Memorie:

Strategieën hebben betrekking op lees-, luister-, spreek- en schrijfvaardigheden.

Strategieën zoals met lees-, luister- spreek- of schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken; afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken; met de ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; sleutelwoorden en kernzinnen aanduiden; met de doelen van de interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt of schrijft; de ander laten uitspreken; op een gepaste manier het woord vragen of nemen; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; het register afstemmen op de gesprekspartner of correspondent; taalgebruik aan de ontvanger aanpassen, gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Tekststructuur –Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel –Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken –Taalgedragsconventies en registers –Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Gebruik van tekststructuur –Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel –Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken –Gebruik van taalgedragsconventies en registers –Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

UD 2.8 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

3.2.8. — Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET UD 2.11

De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.° (attitudinaal)

ET UD 2.1211

De leerlingen onderscheiden geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, tussen standaardtaal, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten en tussen talen.

KENNIS

Conceptuele kennis

- Taalgedragsconventies en registers
- Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
- Overeenkomsten en verschillen tussen talen
- Stereotypering

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie

Beheersingsniveau begrijpen:

3.2.9. — Literatuur in het Nederlands beleven.

ET UD 2.1312

De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Elementaire literaire en narratieve concepten: verhaallijn, personages, ruimte en tijd

Tekstkenmerken:

- Variatie aan genres: fictie en non-fictie

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

KENNIS

Feitenkennis

- Onderscheid fictie en non-fictie
- Artistiek literaire teksten
- Personages, verhaallijn, tijd, ruimte

	–Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	–Onderscheid fictie en non-fictie –Artistiek literaire teksten –Personages, verhaallijn, tijd, ruimte –Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Procedurele kennis	–Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Metacognitieve kennis	–Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.3. Competenties in andere talen

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties in andere talen’.

~~3.3.1. — Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.~~

ET-3.1 De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)

ET-3.21 De leerlingen bepalen het onderwerp en de hoofdgedachte bij het doelgericht lezen en beluisteren van globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Ten minste teksten in het Frans

Tekstkenmerken voor receptie:

- Zeer eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven tekststructuur
- Zeer grote samenhang
- Hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een zeer beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve of professionele domein
- Concrete, herkenbare inhoud
- Zeer lage informatiedichtheid
- Zeer eenvoudige zinsbouw
- Zeer beperkte lengte
- Variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke receptie:

- Duidelijke lay-out

Bijkomend voor mondelinge receptie:

- Geen achtergrondruis
- Normaal spreektempo met frequente pauzes
- Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- Met visuele ondersteuning
- Met ondersteuning van non-verbaal gedrag.

Memorie:

Het bepalen van het onderwerp en de hoofdgedachte veronderstelt minimaal dat leerlingen de belangrijkste informatie uit de tekst begrijpen.

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp **en** de hoofdgedachte **en de hoofdpunten** te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.

KENNIS

Feitenkennis	-Woordenschat: zeer elementair repertoire bestaande uit transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden).
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken.

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

* ~~Zeer eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven tekststructuur~~

* ~~Zeer lage informatiedichtheid~~

* ~~Zeer elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen~~

* ~~Grote samenhang~~

* ~~Concrete, herkenbare inhoud~~

* ~~Zeer eenvoudige zinsbouw~~

* ~~Beperkte lengte~~

* ~~Tekstsoorten: informatief, opiniërend en prescriptief~~

~~(bijkomend voor schriftelijke receptie)~~

* ~~Duidelijke lay-out~~

~~(bijkomend voor mondelinge receptie)~~

* ~~Geen achtergrondruis~~

* ~~Normaal spreektempo met frequente pauzes~~

* ~~Ondersteunende maar natuurlijke intonatie~~

* ~~Heldere uitspraak, duidelijke articulatie~~

* ~~Met visuele ondersteuning of met ondersteuning van non-verbaal gedrag~~

ET 3.3		De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte is in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS		
Feitenkennis	–Woordenschat: zeer elementair repertoire bestaande uit transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen.	
Conceptuele kennis	–Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).	
Procedurele kennis	–Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken.	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT		
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Zeer eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven tekststructuur * Zeer lage informatiedichtheid * Zeer elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen * Grote samenhang * Concrete, herkenbare inhoud * Zeer eenvoudige zinsbouw * Beperkte lengte * Tekstsoorten: informatief, opiniërend en prescriptief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Geen achtergrondruis * Normaal spreektempo met frequente pauzes * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie * Met visuele ondersteuning of met ondersteuning van non-verbaal gedrag 		

ET 3.42		De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.
----------------	--	--

Ten minste teksten in het Frans

Tekstkenmerken voor receptie

Memorie:

Het selecteren van relevante informatie veronderstelt minimaal dat leerlingen de belangrijkste informatie uit de tekst begrijpen.

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

KENNIS

Feitenkennis	–Woordenschat: zeer elementair repertoire bestaande uit transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen.
Conceptuele kennis	–Tekststructuur, titels, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	–Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken.

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Zeer eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven tekststructuur

* Zeer lage informatiedichtheid

* Zeer elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen

* Grote samenhang

* Concrete, herkenbare inhoud

* Zeer eenvoudige zinsbouw

* Beperkte lengte

* Tekstsoorten: informatief, opiniërend en prescriptief
(bijkomend voor schriftelijke receptie)

* Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)

* Geen achtergrondruis

* Normaal spreektempo met frequente pauzes

* Ondersteunende maar natuurlijke intonatie

* Heldere uitspraak, duidelijke articulatie

* Met visuele ondersteuning of met ondersteuning van non-verbaal gedrag

ET 3.53

De leerlingen spreken en schrijven doelgericht ~~produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie met behulp van aangereikte zinnen, sleutelwoorden, bouwstenen of een voorbeeld.~~

Ten minste in het Frans

Minimumvereisten voor productie:

- Hoogfrequente signaalwoorden: chronologisch verloop, opsomming
- Redelijk herkenbare samenhang
- Beheersing van hoofdzakelijk geïsoleerde woorden, de meest frequente woorden, transparante woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten om te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoeften binnen een zeer beperkte waaier aan relevante thema's uit het persoonlijke, publieke, educatieve of professionele domein
- Concrete inhoud
- Beperkte beheersing van eenvoudige constructies en zinspatronen uit een aangeleerd repertoire
- Gepast register
- Zeer beperkte lengte
- Variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Korte woorden en frasen uit het aangeleerde lexicale repertoire zijn correct overgeschreven

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Uitspraak van een zeer beperkt repertoire van aangeleerde woorden en frasen is met enige inspanning verstaanbaar
- Met talrijke onderbrekingen om naar uitdrukkingen te zoeken, minder vertrouwde woorden uit te spreken en om de communicatie te herstellen

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen die leerlingen zelf voorzien zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis

~~–Woordenschat: zeer elementair repertoire bestaande uit transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoeften.~~

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Effecten van non-verbaal gedrag (mondelijke productie) –Registers
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: spreek- en schrijfdoel bepalen, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken. –Gebruik van registers. –Gebruik van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen uit een aangeleerd repertoire (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin).
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Taalgebruik met aandacht voor adequaatheid * Beheersing van een zeer elementair lexicaal repertoire bestaande uit hoofdzakelijk geïsoleerde woorden, de meest frequente woorden, transparante woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoefte en die betrekking hebben op concrete situaties * Beperkte beheersing van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen uit een aangeleerd repertoire (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin) * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek) * Gebruik van hoogfrequente signaalwoorden (chronologisch verloop, opsomming) * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud * Zeer beperkte lengte * Tekstsoorten: informatief en opiniërend (bijkomend voor schriftelijke productie) * Korte woorden en frasen uit het aangeleerde lexicaal repertoire zijn correct overgeschreven (bijkomend voor mondelinge productie) * Gepaste, niet-storende lichaamstaal * Uitspraak van een zeer beperkt repertoire van aangeleerde woorden en frasen is met enige inspanning verstaanbaar * Gebruik van hoofdzakelijk geïsoleerde woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, met talrijke onderbrekingen (om naar uitdrukkingen te zoeken, minder vertrouwde woorden uit te spreken en om de communicatie te herstellen) 	

ET 3.64

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.

Ten minste in het Frans

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

Bijkomend voor mondelinge interactie:

- Gepaste beleefdheidsconventies bij de meest elementaire alledaagse taalhandelingen
- De communicatie is volledig afhankelijk van herhaling, herformulering en herstel; met ondersteuning om het gesprek gaande te houden

Memorie:

Mondelinge interactie veronderstelt dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context over een vertrouwd onderwerp.

KENNIS

Feitenkennis	-Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
Conceptuele kennis	-Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5 -De meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies (aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, zich verontschuldigen).
Procedurele kennis	-Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij mondelinge receptie en productie): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt, vragen om hulp/opheldering (zoals trager spreken, herhalen, herformuleren) en zelf hulp/opheldering bieden, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten -Gebruik van de meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies (aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, zich verontschuldigen) -Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
---------------------	----------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken
 * Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
 * Gebruik van de meest elementaire alledaagse taalgedragsconventies (aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, zich verontschuldigen) om elementair sociaal contact te leggen.
 * De communicatie is volledig afhankelijk van herhaling (in traag tempo), herformulering en herstel.

3.3.2. — Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 3.75	De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen in functie van doelgerichte communicatie.
----------------	--

Ten minste in het Frans

Voetnoot:

Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 3
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Strategieën hebben betrekking op inzicht in taalgebruik toepassen, lees-, luister-, schrijf- en spreekvaardigheden.

Strategieën zoals met lees-, luister-, schrijf- of spreekdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context of via taalverwantschap; talige hulpmiddelen gebruiken; met ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; eigen tekst nakijken; ondersteunende middelen gebruiken; met doel interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt; om hulp/opheldering vragen zoals trager spreken, herhalen, herformuleren en zelf hulp/opheldering bieden; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; compenserende strategieën bij falende communicatie.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Tekststructuur -Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel -Registers
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Gebruik van registers -Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.

ET 3.8 De leerlingen tonen interesse in culturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt.^o (attitudinaal)

3.6 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Ten minste in het Frans

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

3.7

De leerlingen identificeren bij het lezen en beluisteren van teksten kenmerkende aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken.

Ten minste teksten in het Frans

3.8

De leerlingen drukken de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten uit.

Ten minste teksten in het Frans

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt

Memorie:

Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukingsvorm of stijl aanspreekt.

3.4. Digitale competentie en mediawijsheid

3.4.1. ~~Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.~~

ET 4.12		De leerlingen ~~demonstreren basisvaardigheden~~ gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te creëren en te delen. (transversaal)	
<p><i>Memorie:</i> Digitale inhoud creëren zoals in tekst-, cijfer-, geluid-, grafische, audiovisuele bestanden, programmacode. Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het openen van een document. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</p>			
KENNIS			
Conceptuele kennis		–Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren zoals online- en offline tekstverwerking, rekenblad, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal. –Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen.	
Procedurele kennis		–Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren en te delen.	
DIMENSIE-EINDTERM			
Cognitieve dimensie		Beheersingsniveau toepassen.	

ET 4.21		De leerlingen ~~demonstreren basisvaardigheden~~ gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven. (transversaal)	
<p><i>Memorie:</i> Digitaal communiceren zoals - in interactie gaan met mensen, systemen, diensten; - synchroon (online meeting, chat), asynchroon (berichtensysteem, sociale media, sms, e-mail, blog, fora, websites). Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals versturen en ontvangen van berichten. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</p>			
KENNIS			
Conceptuele kennis		–Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen.	
Procedurele kennis		–Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren.	

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.4.2. — Computacioneel denken en handelen.

ET 4.3	De leerlingen gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te beheren aan de hand van een aangereikte structuur ~~onderscheiden bouwstenen van digitale systemen.~~ (transversaal)
---------------	--

Memorie:

Digitale inhoud beheren zoals

- met behulp van informatiedragers zoals interne en externe opslag;
- met behulp van ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening op thema.

Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het verplaatsen en kopiëren van bestanden. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Bouwstenen van een digitaal systeem > Input verwerking output > Binair > Hardware > Digitale media zoals dataformaat > Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game > Besturingssysteem -Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 4.45	De leerlingen ~~passen een eenvoudig zelf ontworpen~~ ontwerpen doelgericht een digitaal en niet-digitaal algoritme volgens de principes van computationeel denken en debuggen het ~~toe om een probleem digitaal en niet digitaal op te lossen.~~ (transversaal)
----------------	--

Onderliggende (kennis)elementen:

- Bouwstenen van digitale systemen
- Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen.

KENNIS

Basisvorming

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Concepten van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen – Organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie – Debuggen (testen en bijsturen) – Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen – Principes van organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie – Principes van debuggen (testen en bijsturen) – Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

3.4.3. — Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.

ET 4.5	De leerlingen lichten de invloed van digitale en niet-digitale media op mens en samenleving toe. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Invloed digitale media op het dagelijkse leven zoals communicatie, informatie, inhoud gecreëerd in verschillende contexten (leren, werken, vrije tijd). – Mediatisering/technologisering van de samenleving/arbeidsmarkt. – Rol media in beeldvorming van werkelijkheid. – Bouwstenen van beeldgeletterdheid.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET-4.64	De leerlingen passen aangereikte ethische, sociale en legale regels toe bij het gebruiken van de digitale technologie wereld toe. (transversaal)
<p>Memorie:</p> <p>Ethische, sociale en legale regels zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> - principes van privacy zoals het zich beveiligen, beschermen van persoonlijke data; - principes van auteursrecht zoals gebruik van eigen/andermans werk, rechtenvrij werk; - principes van portretrecht; - netiquette. 	
KENNIS	

Basisvorming

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Privacyregels –Principes van auteurs- en portretrecht. –Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Privacyregels –Principes van auteurs- en portretrecht –Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 4.7	De leerlingen evalueren de mogelijkheden en risico's van eigen en andermans mediagedrag, (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Invloed van mediagebruik op eigen en andermans mentale en fysieke gezondheid –Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep –Digitaal mediagebruik in functie van (eigen) doelen –Digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Beveiligings- en privacyregels eigen aan de leeftijdsgroep –Digitale media en toepassingen in functie van (eigen) doelen –Beheer digitale identiteit
Metacognitieve kennis	–Eigen mediagedrag
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.4.4. — BASISGELETERDHEID — Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

ET BG 4.12		De leerling demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te creëren en te delen.	
Memorie:			
<i>Digitale inhoud creëren zoals in tekst-, cijfer-, geluid-, grafische, audiovisuele bestanden, programmacode.</i>			
<i>Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het openen van een document. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</i>			
KENNIS			
Conceptuele kennis	–Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren zoals online en offline tekstverwerking, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal. –Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen.		
Procedurele kennis	–Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren en te delen.		
DIMENSIE EINDTERM			
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.		

ET-BG 4.21		De leerling demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren.	
Memorie:			
<i>Digitaal communiceren zoals</i>			
<i>- in interactie gaan met mensen, systemen, diensten;</i>			
<i>- synchroon (online meeting, chat), asynchroon (berichtensysteem, sociale media, sms, e-mail, blog, fora, websites).</i>			
<i>Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals versturen en ontvangen van berichten. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</i>			
KENNIS			
Conceptuele kennis	–Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen.		
Procedurele kennis	–Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren.		
DIMENSIE EINDTERM			
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.		

3.4.5. — **Computationeel denken en handelen**

ET BG 4.3	De leerling herkent in functionele contexten bouwstenen van digitale systemen gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te beheren aan de hand van een aangereikte structuur.
------------------	--

Memorie:
Digitale inhoud beheren zoals
 - met behulp van informatiedragers zoals interne en externe opslag;
 - met behulp van ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening op thema.
 Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het verplaatsen en kopiëren van bestanden. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Bouwstenen van een digitaal systeem > Input verwerking output > Binair > Hardware > Digitale media zoals dataformaat > Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game > Besturingssysteem -Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
---------------------	------------------------------

ET BG 4.4	De leerling past in functionele contexten een aangereikt algoritme toe om een probleem digitaal en niet digitaal op te lossen.
------------------	---

KENNIS

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritme -Principes van digitale representatie van informatie -Principes van debuggen (testen en bijsturen)
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
---------------------	-----------------------------

3.4.6. ~~Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie~~

ET-BG 4.5		De leerling past in functionele contexten aangereikte regels van de digitale wereld toe.
KENNIS		
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Privacyregels –Principes van auteurs- en portretrecht –Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen 	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.	

ET-BG 4.6		De leerling evalueert in functionele contexten de mogelijkheden en risico's van eigen mediagedrag.
KENNIS		
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep –Digitale media en toepassingen in functie van eigen doelen –Beheer digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie) 	
Metacognitieve kennis	–Eigen mediagedrag	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.	

3.5. Sociaal-relatieve competenties

3.5.1. ~~Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.~~

~~ET 5.1~~	~~De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.° (transversaal – attitudinaal)~~
-------------------	--

~~ET 5.21~~	~~De leerlingen houden gaan respectvol en constructief met anderen in interacties rekening houdend met de opvattingen, fysieke en mentale elkaars grenzen en emoties van anderen.° (transversaal – attitudinaal)~~
--------------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

~~ET 5.3~~	~~De leerlingen demonstreren hoe ze respectvol reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag. (transversaal)~~
-------------------	--

~~KENNIS~~

~~Conceptuele kennis~~	~~– Pest- en uitsluitingsgedrag – Fysieke en mentale grenzen~~
~~Procedurele kennis~~	~~– Strategieën om respectvol te reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag~~

~~DIMENSIE-EINDTERM~~

~~Cognitieve dimensie~~	~~Beheersingsniveau toepassen.~~
~~Affectieve dimensie~~	~~Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.~~

~~ET 5.4~~	~~De leerlingen demonstreren in informele en formele relaties geschikte sociale vaardigheden. (transversaal)~~
-------------------	---

~~KENNIS~~

~~Conceptuele kennis~~	~~– Formele en informele relaties – Leefregels en afspraken – Empathie~~
~~Procedurele kennis~~	~~– Strategieën om sociale vaardigheden in formele en informele relaties te hanteren – Strategieën om grenzen te stellen en te bewaken via aanvaardbaar verbaal en non-verbaal gedrag~~

~~DIMENSIE-EINDTERM~~

~~Cognitieve dimensie~~	~~Beheersingsniveau toepassen.~~
--------------------------------	---

Basisvorming

Affectieve-dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.
---------------------	---

ET 5.5	De leerlingen dragen in groepsactiviteiten met een welomschreven opdracht actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Rollen en gedrag van personen in groepsactiviteiten.
Procedurele kennis	– Methoden om in overleg taken te verdelen en te plannen.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’.

3.6.1. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET 6.1	De leerlingen rekenen functioneel met ordenen natuurlijke gehele getallen, negatieve decimale getallen, eenvoudige breuken in betekenisvolle contexten, ~~decimale getallen en procenten.~~
Voetnoot: Rekening houdend met betekenisvolle contexten van de eerste graad.	
Memorie: Met eenvoudige breuken wordt bedoeld: stambreuken of gelijknamige breuken.	
KENNIS	
Feitenkennis	–Som, termen, verschil, product, factoren, quotiënt, deeltal, deler, rest
Conceptuele kennis	–Verhouding en procent –Verband tussen decimaal getal, breuk en procent
Procedurele kennis	–Met ICT > Functionele optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling > Berekening met procenten > Ordening van natuurlijke getallen, negatieve getallen en breuken –Zonder ICT > Strategieën om handig te rekenen en schatten van grootte orde van resultaten van bewerkingen in functionele contexten > Zinvolle afronding –Analoog en digitaal kloklezen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

6.2	De leerlingen voeren met functioneel gebruik van ICT eenvoudige berekeningen uit met gehele getallen, decimale getallen, breuken, procenten en verhoudingen in betekenisvolle contexten.
------------	---

Basisvorming

Onderliggende (kennis)elementen:

- Verband tussen decimaal getal, breuk en procent
- Tijdsverschil bij analoge tijd, tijdsverschil bij digitale tijd

Voetnoot:

Rekening houdend met betekenisvolle contexten van de eerste graad.

6.3**De leerlingen ronden zinnig af en schatten resultaten van bewerkingen in betekenisvolle contexten.**

Onderliggende (kennis)elementen:

- Strategieën om handig te rekenen

Voetnoot:

Rekening houdend met betekenisvolle contexten van de eerste graad.

3.6.2. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.**ET 6.24****De leerlingen onderscheiden en identificeren meetkundige objecten en relaties in het vlak in betekenisvolle situaties.**

Onderliggende (kennis)elementen:

- Meetkundige objecten: rechte, lijnstuk, soorten hoeken, soorten driehoeken, soorten vierhoeken, veelhoek, cirkel
- Meetkundige relaties: evenwijdig, snijdend, loodrecht
- Meting van hoekgrootte en lengte van een lijnstuk

KENNIS

Feitenkennis	~~–Meetkundige objecten: evenwijdige, snijdende rechten, lijnstuk, scherpe, rechte, stompe, gestrekte hoek, gelijkbenige, gelijkzijdige, rechthoekige, scherphoekige, stomphoekige driehoek, vierhoek (trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek en vierkant), veelhoek, cirkel~~
Conceptuele kennis	~~–Scherpe hoek, rechte hoek, stompe hoek, gestrekte hoek –Rechte en lijnstuk –Evenwijdige en snijdende rechten –Driehoek, vierhoek, veelhoek –Gelijkbenige driehoek, gelijkzijdige driehoek, rechthoekige driehoek, scherphoekige driehoek, stomphoekige driehoek –Trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek en vierkant –Cirkel~~
Procedurele kennis	~~–Meting van de hoekgrootte –Nauwkeurige meting van de lengte van een lijnstuk~~

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

ET 6.37 De leerlingen onderscheiden benoemen aan de hand van 2D- en 3D-voorstellingen meetkundige objecten in de ruimte in betekenisvolle contexten: kubus, balk, piramide, bol, kegel, cilinder.

KENNIS	
Feitenkennis	– Meetkundige objecten in de ruimte: snijdende, evenwijdige, kruisende rechten, veelvlak (kubus, balk, piramide), bol, kegel, cilinder
Conceptuele kennis	– Onderscheid tussen ruimtefiguren en vlakke figuren. – Onderscheid tussen evenwijdige, snijdende en kruisende rechten. – Kubus, balk, piramide, bol, kegel en cilinder. – Herkenning van ruimtefiguren in perspectief.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

6.8 De leerlingen berekenen met gegeven formule het volume van ruimtefiguren in betekenisvolle contexten: kubus en balk.

ET 6.45 De leerlingen stellen vlakke meetkundige objecten grafisch voor in betekenisvolle contexten.

<i>Memorie:</i> <i>Betekenisvolle contexten zoals plattegrond, eenvoudige technische tekeningen, schetsen.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Hoek met gegeven hoekgrootte, lijnstuk met gegeven lengte, evenwijdige en loodrechte rechten, gelijkbenige, gelijkzijdige, rechthoekige, stomphoekige en scherphoekige driehoek, trapezium, ruit, parallellogram, rechthoek en vierkant, cirkel met gegeven straal
Procedurele kennis	– Grafisch voorstelling met geodriehoek en passer.
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

ET 6.56	De leerlingen berekenen omtrek en oppervlakte van vlakke figuren en inhoud van ruimtefiguren in betekenisvolle contexten.
Onderliggende (kennis)elementen: - Omtrek van driehoek en vierhoek als som van de lengtes van de zijden - Omtrek van cirkel met gegeven formule - Oppervlakte van een rechthoek als product van de lengtes van de lange en korte zijde - Oppervlakte van driehoek en cirkel met gegeven formule	
KENNIS	
Conceptuele kennis	-Omtrek, oppervlakte en inhoud
Procedurele kennis	-Omtrek en oppervlakte met gegeven formule: driehoek, rechthoek, vierkant en cirkel -Inhoud met gegeven formule: kubus en balk
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

3.6.3. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.

ET 6.69	De leerlingen bepalen punten in het vlak door middel van hanteren coördinaten in het vlak in betekenisvolle contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	-Assenstelsel en coördinaten.
Procedurele kennis	-Punten in het vlak door middel van coördinaten. -Coördinaten van punten.
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

ET 6.7	De leerlingen rekenen functioneel met wiskundige verhoudingen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	-Verband tussen decimaal getal, breuk en procent. -Gelijkwaardige verhoudingen.
Procedurele kennis	-Verhoudingstabel
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

3.6.4. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

ET 6.810	De leerlingen voeren een beschrijvend statistisch onderzoek uit met 20 à 25 zelf verzamelde, niet-gegroepeerde gegevens van 1 grootheid in betekenisvolle contexten.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Tabel met absolute frequenties - Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram - Rekenkundig gemiddelde, mediaan 	
Memorie:	
De omvang van de gegevensset moet relevant zijn om een beschrijvend statistisch onderzoek te kunnen uitvoeren. De gegevensset kan al dan niet worden aangereikt. Het voeren van een beschrijvend statistisch onderzoek veronderstelt een grafische voorstelling, berekeningen en een interpretatie van de resultaten.	
KENNIS	
Feitenkennis	-Mediaan, rekenkundig gemiddelde
Conceptuele kennis	-Mediaan, rekenkundig gemiddelde -Tabel met absolute frequenties -Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram
Procedurele	-Mediaan, rekenkundig gemiddelde

kennis	–Tabel met absolute frequenties –Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

3.6.5. Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.

ET-6.911	De leerlingen lossen vanuit betekenisvolle contexten wiskundige problemen op door gebruik te maken van wiskundige concepten kennis, en vaardigheden in te zetten en heuristieken.
Voetnoot: Rekening houdend met wiskundige concepten en vaardigheden en met betekenisvolle contexten van de eerste graad.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Wiskundige concepten uit de eindtermen van de eerste graad B-stroom.
Procedurele kennis	–Wiskundige vaardigheden uit de eindtermen van de eerste graad B-stroom. –Toepassing van wiskundige heuristieken. –Mathematiseren en demathematiseren.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De eindterm wordt in een functionele context gerealiseerd.	

3.6.6. Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.

ET-6.10	Leerlingen brengen waarneembare fysische verschijnselen in verband met temperatuursveranderingen.
KENNIS	
Feitenkennis	–Vast, vloeibaar, gas. –Smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren.
Conceptuele kennis	–Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas –Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren –Thermisch uitzetten en krimpen van stoffen –Temperatuur

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET-6.1118 De leerlingen onderscheiden en illustreren het verschil tussen zuivere stoffen en mengsels aan de hand van het deeltjesmodel in authentieke betekenisvolle contexten.

KENNIS	
Feitenkennis	-Zuivere stof en mengsel
Conceptuele kennis	-Zuivere stof en mengsel
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET-6.1217 Leerlingen lichten het onderscheid leggen het verschil uit tussen een chemisch en een fysisch verschijnsel aan de hand van het deeltjesmodel in betekenisvolle contexten een verandering van aggregatietoestand en een waarneembare chemische omzetting toe.

Onderliggende (kennis)elementen:	
Fysische verschijnselen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden, faseovergangen - Thermische uitzetting, krimp 	
Chemische verschijnselen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Chemische omzetting 	
KENNIS	
Feitenkennis	-Vast, vloeibaar, gas -Smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren
Conceptuele kennis	-Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas -Chemische omzetting
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

de gevolgen ervan.

ET 6.1319 Leerlingen relateren beschrijven energieomzettingen aan de hand van voorbeelden uit het dagelijkse leven veranderingen van energievorm(en) in authentieke contexten.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Energievormen: kinetische energie, chemische energie, elektrische energie, stralingsenergie, potentiële energie –Energieomzetting tussen bovenstaande energievormen –Fotosynthese
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 6.1420 Leerlingen geven voorbeelden van de illustreren krachten en hun uitwerking van krachten in authentieke betekenisvolle contexten.	
<i>Memorie: Krachten zoals zwaartekracht, wrijvingskracht, trek- en duwkracht.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Kracht –Zwaartekracht, wrijvingskracht, trek- en drukkracht
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

3.6.8. — Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.

ET 6.15 Leerlingen leggen de functie van het ademhalingsstelsel, het spijsverteringsstelsel, het uitscheidingsstelsel en het transportstelsel uit alsook de ligging van de organen bij de mens.	
KENNIS	
Feitenkennis	–Belangrijkste organen van het ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel, transportstelsel en hun ligging
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Vertering –Stofomzetting –Stofuitwisseling –Uitscheiding –Transport in een organisme: ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel, bloedsomloop
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

6.12 De leerlingen illustreren het belang van fotosynthese.

6.13 De leerlingen leggen het belang van voeding uit voor het functioneren van de mens.

Onderliggende (kennis)elementen:
- Functie en samenhang van spijsverteringsstelsel, ademhalingsstelsel en bloedvatenstelsel

Memorie:
Er wordt nadruk gelegd op systeemdenken.

ET 6.1615 De leerlingen leggen het verloop van de voortplanting bij de mens uit.

Onderliggende (kennis)elementen:
- Functie van organen van het voortplantingsstelsel

KENNIS

Feitenkennis	~~– Organen van het voortplantingsstelsel. – Ligging en functie van de organen van het voortplantingsstelsel.~~
Conceptuele kennis	~~– Voortplanting, eisprong, zaadlozing, bevruchting, menstruatie, zwangerschap, geboorte.~~

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	~~Beheersingsniveau begrijpen.~~
---------------------	---

ET 6.1714 De leerlingen vergelijken illustreren voortplantingswijzen van planten en dieren aan de hand van voorbeelden.

Onderliggende (kennis)elementen:
- Aseksuele en seksuele voortplanting

KENNIS

Conceptuele kennis	~~– Aseksuele en seksuele voortplanting~~
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	~~Beheersingsniveau begrijpen.~~
---------------------	---

ET 6.18		De leerlingen leggen uit dat organismen met bepaalde kenmerken, in een welbepaalde omgeving, meer waarschijnlijk dan andere organismen zullen overleven en zich voortplanten.
KENNIS		
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kenmerken van de omgeving zoals klimaat, vegetatie, aanwezigheid van andere organismen – Kenmerken van organismen zoals kleur, kieuwen, stekels 	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT		
* Natuurwetenschappelijk kader: evolutieleer.		

ET 6.1916		De leerlingen onderzoeken illustreren voor een biotoop de onderlinge afhankelijkheid van relaties tussen verschillende organismen en de rol van biotische en abiotische factoren.
Onderliggende (kennis)elementen:		
<ul style="list-style-type: none"> - Biodiversiteit - Verband tussen kenmerken van een organisme, zijn omgeving en zijn overleven 		
KENNIS		
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Voorbeelden van biotische en abiotische factoren – Biodiversiteit 	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Voedselrelaties – Voorstellingen van voedselrelaties: voedselketen, voedselweb, voedselpiramide – Biodiversiteit 	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Gebruik van determineertabellen en kaarten – Meetmethoden zoals voor temperatuur 	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.	

3.6.9. — Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).

ET-6.2021		De leerlingen passen eenvoudige methodes toe om waarneembare eigenschappen van courante materialen en grondstoffen vast te stellen in functie van een probleemstelling te onderscheiden i.f.v. een
------------------	--	---

technisch proces.	
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Materialen zoals metalen en niet-metalen, ferro- en non-ferrometalen, natuurlijke en kunstmatige materialen. Eigenschappen van materialen zoals: - elektrisch zoals geleiding; - fysisch zoals dichtheid; - magnetisch zoals aantrekking en afstoting van ferromagnetische materialen; - mechanisch zoals elasticiteit, hardheid; - technologisch zoals vervormbaarheid.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Soorten materialen: natuurlijke en kunstmatige materialen, metalen en niet-metalen, ferro- en non-ferrometalen -Waarneembare kenmerken van materialen en grondstoffen -Eigenschappen van materialen <ul style="list-style-type: none"> >Elektrisch zoals geleiding >Magnetisch zoals aantrekking en afstoting van ferromagnetische materialen >Fysisch zoals dichtheid >Mechanisch zoals elasticiteit, hardheid >Technologisch zoals vervormbaarheid
Procedurele kennis	-Technieken om materialen en grondstoffen te testen zoals magneet
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 6.2122	<p>De leerlingen onderzoeken het functioneren analyseren principes van de bouw en werking van technische systemen, hun deelsystemen, en onderdelen alsook en hun onderlinge samenhang in een energiesysteem en een informatieverwerkend systeem en in minstens 1 van de volgende systemen: een constructiesysteem, een transportsysteem en een biotechnische systeem i.f.v. een technisch proces.</p>
<p>Memorie: Energie: principes zoals - energieomzettingen in technische systemen; - nuttige en niet-nuttige energie in systemen; - elektrische stroomkring: componenten van de stroomkring, schematische voorstelling.</p>	

Informatieverwerking: principes zoals
 - functie van sensoren en actuatoren;
 - logica in een besturing.
In geval van keuze voor een constructiesysteem, principes zoals
 - stabiliteit, sterkte en stijfheid;
 - verbindingen;
 - krachten op een constructie.
In geval van keuze voor een transportsysteem, principes zoals
 - overbrengingen;
 - transportmogelijkheden.
In geval van keuze voor een biotechnisch systeem, principes zoals
 - biochemische processen in de voedingsindustrie;
 - conservering van voedingsmiddelen, doel van verschillende verpakkingen.

KENNIS

<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Technische systemen, hun deelsystemen en onderdelen: functie, werking en onderling relatie - Technische systemen m.b.t. volgende 5 ervaringsgebieden in contexten zoals bij bouw, hout, mode, kunststoffen, metaal, land- en tuinbouw, voeding, verzorging > Constructie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbindingstechnieken ▪ Afwerkingstechnieken ▪ Constructietechnieken en -structuren > Transport <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hefbomen ▪ Eenvoudige overbrengingen > Energie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Elementen en samenhang van een enkelvoudige stroomkring > ICT <ul style="list-style-type: none"> ▪ Input verwerking output ▪ Sensoren en actuatoren > Biotechniek <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bewaren van voedingsmiddelen ▪ Functie en eigenschappen van verschillende verpakkingen ▪ Eenvoudige teelten - Technische informatie zoals pictogrammen, symbolen en (werk)tekeningen
<p>Procedurele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Visualisatiemethodes van functioneren van technische systemen: modellen, functiedriehoek
<p>DIMENSIE EINDTERM</p>	
<p>Cognitieve dimensie</p>	<p>Beheersingsniveau analyseren.</p>

3.6.10. Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.

ET 6.2224 Leerlingen gebruiken courante werken op een veilige en duurzame manier met materialen, organismen, stoffen en technische systemen duurzaam, veilig en ergonomisch.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Functioneren van technische systemen, deelsystemen en onderdelen -Doel van hulpmiddelen -Planmatig onderhoud
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Gebruik met inbegrip van onderhoud van courante technische systemen -Gebruik van hulpmiddelen -Monteren en demonteren in functie van onderhoud -Gebruik van technische informatie zoals veiligheidsinstructiekaarten, pictogrammen, symbolen, onderhoudsvorschriften, handleidingen, en (werk)tekeningen -Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Psychomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

ET 6.23 De leerlingen voeren doorlopen een iteratief technisch proces uit in de verschillende ervaringsgebieden om een eenvoudig technisch systeem te realiseren vanuit vooropgestelde behoefte(n) en criteria aangereikte vereisten.

Onderliggende (kennis)elementen:
- Ontwerp- en productieproces

Voetnoot:
Rekening met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Fasen van een technisch proces zoals probleemstelling/behoefte onderzoeken, ontwerpen, maken, in gebruik nemen, evalueren.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Vereisten voor een technisch systeem
Procedurele kennis	–Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Verschillende fasen van een iteratief technisch proces: probleemstelling/behoefte onderzoeken, ontwerpen, maken, in gebruik nemen, evalueren –Modellen zoals schema's, tekeningen en recepten –Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Psychomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT, biotechniek	

ET 6.24	De leerlingen passen een ontwerp van een technisch systeem aan in functie van de aangereikte vereisten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	–Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Modellen zoals schetsen, schema's, werktekeningen en recepten, schaalmodellen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Psychomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
ET 6.25	De leerlingen realiseren een technisch systeem op basis van een ontwerp en een aangereikt stappenplan.
KENNIS	

Conceptuele kennis	–Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	–Realisatietechnieken –Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Gebruik van modellen zoals schema's, werktekeningen en recepten
	–Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu –Planningstechnieken: uitvoering beknopt stappenplan
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Psychomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET 6.26	De leerlingen gebruiken een aangereikte methode om te testen of een technisch systeem voldoet aan de behoefte(n) en aangereikte vereisten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen –Vereisten voor een technisch systeem
Procedurele kennis	–Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Psychomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

3.6.11. — Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.

ET 6.2725	De leerlingen gebruiken met de nodige nauwkeurigheid de gepaste meetinstrumenten, meetmethodes en hulpmiddelen om metingen, observaties, experimenten en terreinstudies uit te voeren.
<p>Memorie: Meetinstrumenten en hulpmiddelen zoals chronometer, determineertabel, handgereedschap, lichtmicroscop, loep, meetlat, proefbuis, thermometer, weegschaal.</p>	

KENNIS	
Procedurele kennis	-Hulpmiddelen zoals meetlat, weegschaal, loep, lichtmicroscoop, thermometer, determineertabel, proefbuis -Meetinstrumenten en meetmethoden voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

ET 6.2826 De leerlingen gebruiken in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM contexten gepaste grootheden en eenheden in een correcte weergave.	
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Grootteorde en maatbesef van de grootheden tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume, massa, spanning en energie. - Verband tussen verandering in een courante eenheid en verandering in een maatgetal bij herleidingen. 	
KENNIS	
Feitenkennis	-Symbolen van de grootheden en (SI)-eenheden voor massa, inhoud/volume, tijd, spanning, energie
Conceptuele kennis	-Verband tussen verandering in een courante eenheid en verandering in een maatgetal bij herleidingen
Procedurele kennis	-Gebruik van symbolen van de grootheden en (SI-) eenheden voor lengte, oppervlakte, massa, inhoud/volume, tijd, spanning, energie
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 6.29 Leerlingen gebruiken aangereikte modellen in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM contexten om te visualiseren en te beschrijven	
KENNIS	
Conceptuele kennis	-Soorten modelvoorstellingen zoals tabellen, grafieken, diagrammen, schaalmodellen, schema's, schetsen
Procedurele kennis	-Modelvoorstellingen zoals tabellen, grafieken, diagrammen, schaalmodellen, schema's, schetsen
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET-6.3027 De leerlingen passen ~~stapsgewijs de~~ een wetenschappelijke methode toe om een aangereikte wetenschappelijke onderzoeksvraag ~~vragen te beantwoorden.~~

Voetnoot:
Rekening houdend met concepten van de eerste graad.

Memorie:
Stappen in een wetenschappelijke methode: onderzoeksvraag opstellen, hypothese formuleren, methode/plan uitvoeren, waarnemingen/data analyseren, concluderen.

KENNIS

Conceptuele kennis	-Wetenschappelijke concepten uit de eindtermen van de eerste graad B-stroom
Procedurele kennis	-Stappen in de wetenschappelijke methode: een verwachting verwoorden, een aangereikte methode/plan uitvoeren, data/waarnemingen ordenen, besluiten toelichten -Onderzoekstechnieken: metingen, waarnemingen, experimenten en terreinstudies

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET 6.3128 De leerlingen ~~wenden kennis en vaardigheden uit meerdere STEM-disciplines~~ ontwerpen een oplossing voor een probleem door wetenschappen, technologie of wiskunde geïntegreerd aan te wenden ~~om een probleem op te lossen.~~

Voetnoot:
Rekening houdend met concepten van de eerste graad en de context waarin dit minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
STEM betekent per definitie dat je geïntegreerd denkt. De mate van integratie is afhankelijk van het probleem.
Ook niet-STEM-disciplines kunnen aan bod komen.

KENNIS

Conceptuele kennis	-Wiskundige, natuurwetenschappelijk en technologische concepten uit de eindtermen van de eerste graad B-stroom
Procedurele kennis	-Toepassing van wiskundige, wetenschappelijke of technische principes om een aangereikt (deel)probleem op te lossen -Integratie van deeloplossingen -Evaluatie van de totaaloplossing

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET-6.32	De leerlingen illustreren de wisselwerking tussen STEM-disciplines onderling en met de maatschappij.
----------------	---

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	–Relatie tussen maatschappelijke behoeften, keuzen en STEM-toepassingen
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET-6.33	De leerlingen relateren verschillende STEM-beroepen en -opleidingen met natuurkundige, technologische, wiskundige en STEM-competenties.
----------------	--

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	–Natuurkundige, technologische, wiskundige en STEM-concepten en vaardigheden –STEM-beroepen en -opleidingen
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

3.6.12. BASISGELETERDHEID – Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET BG 6.1 De leerling voert met behulp functioneel gebruik van ICT eenvoudige bewerkingen uit met natuurlijke, positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma, procenten en verhoudingen in functionele betekenisvolle contexten.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Schatting grootteorde van resultaten, zinvolle afronding
- Verhoudingstabel

Memorie:

De leerling is in staat om verhoudingen te gebruiken in realistische contexten. Wanneer bijvoorbeeld in een kookboek een recept staat voor 4 personen kan de leerling met een gegeven verhoudingstabel de benodigde ingrediënten omrekenen naar bijvoorbeeld een recept voor 5 personen.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	–Optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma –Berekening met procenten –Strategieën om handig te rekenen met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma in herkenbare functionele situaties –Schatting van grootte-orde van resultaten –Zinvolle afronding

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET BG 6.2 De leerling gebruikt informatie uit eenvoudige tabellen in functionele contexten.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	–Interpretatie van gegevens –Vergelijking van gegevens –Bewerkingen met ICT in functie van informatieverwerking

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET BG 6.32 De leerling gebruikt maatgetallen en eenheden van grootheden in functionele betekenisvolle contexten.	
Onderliggende (kennis)elementen: - Grootteorde en maatbesef van de grootheden tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume en massa	
KENNIS	
Feitenkennis	–Courante eenheden voor tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume en massa: uren, minuten, seconden, kilometer, meter, centimeter, millimeter, liter, deciliter, centiliter, milliliter, vierkante meter, kubieke meter, kilogram, gram
Conceptuele kennis	–Onderscheid tussen lengte, oppervlakte en inhoud/volume –Grootte orde en maatsbesef van grootheden horende bij lengte, oppervlakte, inhoud/volume, tijd, massa
Procedurele kennis	–Interpretatie en bepaling van eenheden –Bepaling van lengte, tijd, massa –Bewerkingen met ICT –Schatting van grootte orde van resultaten –Zinvolle afronding
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.6.13. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.

ET BG 6.4 De leerling herkent meetkundige objecten en meetkundige relaties in functionele contexten.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Onderscheid tussen vlakke figuren en ruimtefiguren –Meetkundige relaties in het vlak: loodrechte hoeken, evenwijdige rechten –Meetkundige objecten: driehoek, vierhoek (vierkant en rechthoek), cirkel, balk, kubus, bol
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.

ET BG 6.54 De leerling berekent de omtrek van een vierhoek en de oppervlakte van een rechthoek in functionele betekenisvolle contexten.	
Onderliggende (kennis)elementen: - Omtrek van een vierhoek als som van de lengtes van de zijden - Oppervlakte van een rechthoek als product van de lengtes van de lange en korte zijde	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Omtrek en oppervlakte

Procedurele kennis	–Omtrek en oppervlakte van een rechthoek met gegeven formule, lengte en breedte –Bewerkingen met ICT
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.6.14. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.

ET-BG 6.6	De leerling gebruikt wiskundige verhoudingen in functionele contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Gelijkwaardige wiskundige verhoudingen
Procedurele kennis	–Verhoudingstabel –Bewerkingen met ICT
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.6.15 Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

ET-BG 6.73	De leerling haalt gebruikt informatie uit eenvoudige tabellen en diagrammen in functionele betekenisvolle contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram
Procedurele kennis	–Waarden aflezen –Interpretatie van gegevens
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen

3.7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

3.7.1. ~~De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.~~

ET-7.12	De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit ~~lichten de gelaagdheid en de dynamiek van identiteiten en de mogelijke gevolgen ervan voor relaties met anderen toe. (transversaal)~~
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Het relationele en dynamische karakter van identiteit zoals gerelateerd aan verbondenheid, solidariteit, discriminatie, wij-zij-denken. De accenten kunnen afhankelijk zijn van de leefwereld van de leerlingen, de actualiteit ... Het gelaagde karakter van identiteit zoals gerelateerd aan</p> <ul style="list-style-type: none"> - biologische aspecten, persoonlijkheidstrekken, familiale achtergrond; - regionale, nationale of supranationale groepen, zoals de Vlaamse, de Belgische, de Europese en de niet-Europese; subculturen, gender-gerelateerde groepen, socio-economische groepen, levensbeschouwelijke groepen. 	
KENNIS	
Feitenkennis	- Erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap, België en de Europese Unie
Conceptuele kennis	- Gelaagdheid van identiteiten, met aandacht voor verschillende aspecten van identiteiten zoals gender, sociale, culturele, economische, regionale, nationale en internationale aspecten - Dynamiek van identiteiten doorheen ruimte en tijd, met aandacht voor de eigen achtergrond en de persoonlijke beleving van tijd en ruimte - Relationeel karakter van identiteiten
Metacognitieve kennis	- Zelfkennis over aspecten van de eigen identiteiten
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

3.7.2. ~~Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.~~

ET-7.2	De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.° (transversaal – attitudinaal)
---------------	--

ET 7.3	De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven hanteren strategieën om respectvol en constructief om te gaan met individuen en groepen in een diverse samenleving. (transversaal)
---------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Diversiteit zoals gerelateerd aan fysieke, mentale, cognitieve, socio-economische, culturele, levensbeschouwelijke aspecten.

Verrijkend zoals culturele verrijking, uitwisseling van ideeën, economische uitwisseling.

Uitdagend zoals meningsverschillen, verschillende belangen, verschillende referentiekaders van waaruit men denkt en handelt, risico van groepsdenken en uitsluiting.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Diversiteit in de samenleving, met aandacht voor meerdere aspecten van diversiteit zoals fysieke, cognitieve, sociale, culturele aspecten
--------------------	--

Procedurele kennis	–Strategieën om respectvol en constructief om te gaan met elkaar
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.
---------------------	---

ET 7.4	De leerlingen lichten de mechanismen van vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk toe. (transversaal)
---------------	--

KENNIS

Conceptuele kennis	–Vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk.
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...
---------------------	--

ET 7.5	De leerlingen hanteren strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflictsituaties te komen. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Conflicten en oplossingen
Procedurele kennis	–Strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflicten te komen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 7.6	De leerlingen onderscheiden zowel onverdraagzaamheid als discriminatie in de samenleving. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Onverdraagzaamheid en discriminatie
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.3. — Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

ET 7.74	De leerlingen onderbouwen een eigen mening gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends met betrouwbare informatie en geldige argumenten. (transversaal)
----------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog gaan zoals door het toepassen van strategieën als actief luisteren, creatief denken, zich inleven, respectvol en duidelijk uitkomen voor zijn mening, een eigen mening onderbouwen.

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Feit en mening –Realiteit en fictie –Argumenten
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën om een eigen mening te onderbouwen –Manieren om met elkaar in dialoog te gaan
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Eigen mening –Reflectievaardigheden en proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
*Actuele maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends	

3.7.4. Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.

ET 7.8	~~De leerlingen participeren actief in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen.° (transversaal – attitudinaal)~~
---------------	--

ET 7.9	~~De leerlingen illustreren het belang van individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving. (transversaal)~~
---------------	--

KENNIS	
Conceptuele kennis	–Individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving op lokaal en globaal niveau
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën

ET 7.10	~~De leerlingen onderscheiden inspraak, participatie en besluitvorming in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen. (transversaal)~~
----------------	---

KENNIS	
Conceptuele kennis	–Inspraak, participatie en besluitvorming in de schoolomgeving –Rechten en plichten in de schoolomgeving –Manieren om te participeren in de schoolomgeving
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

3.7.5. — De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

ET-7.11 De leerlingen handelen duurzaam in een schoolse context.° (transversaal—attitudinaal)

ET-7.12 De leerlingen lichten de complexiteit en verwevenheid van duurzaamheidskwesties toe. (transversaal)

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Duurzame ontwikkeling op het vlak van consumptie, energie, mobiliteit –Oorzaak-gevolg relaties –Onderscheid geheel-onderdeel binnen systemen –Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET-7.13 De leerlingen verklaren de impact van globale uitdagingen van duurzame ontwikkeling op het lokale niveau. (transversaal)

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Duurzame ontwikkeling –Oorzaak-gevolg relaties –Onderscheid geheel-onderdeel binnen systemen –Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Metacognitieve kennis	–Kritische reflectie over duurzaamheidskwesties
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET-7.14 De leerlingen illustreren wederzijdse beïnvloeding tussen maatschappelijke domeinen. (transversaal)

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	-Interactie tussen maatschappelijke domeinen (politiek, sociaal, economisch en cultureel)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.6. — Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

ET-7.151	De leerlingen lichten de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin toe participatieve en democratische besluitvorming toe voor zover deze relevant is voor hun eigen leefwereld.
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: De democratische rechtsstaat op een bestuursniveau met impact op de leefwereld van leerlingen, zoals gemeente, provincie, gemeenschap, gewest, federaal, Europese Unie.</p> <p>Verantwoordelijkheid van leerlingen zoals een mogelijk individueel of gezamenlijk engagement.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Bestuursniveaus: gemeente, provincie, gemeenschappen en gewesten met inbegrip van de Vlaamse, België en Europese Unie
Conceptuele kennis	-Verband tussen verkiezingen, vertegenwoordiging en bestuur -Democratische besluitvorming
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld zoals, afhankelijk van de actualiteit, op niveau van gemeente, gewest, land, Europa, wereld	

3.7.7. ~~Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.~~

ET 7.16 ~~De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.° (attitudinaal)~~

ET 7.17 ~~De leerlingen lichten het belang van mensen- en kinderrechten toe.~~

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> ~~–Mensenrechten–Kinderrechten~~ ~~–Sociale rechtvaardigheid~~ ~~–Schendingen van mensen- en kinderrechten zoals kinderen in armoede, kindsoldaten, kinderarbeid~~ ~~–Relevante organisaties en instellingen zoals kinderrechtencommissariaat, mensenrechtenorganisaties~~
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

~~* Referentiekaders “Universele Verklaring van de Rechten van de Mens” en “Kinderrechtenverdrag”~~

ET 7.18 ~~De leerlingen lichten het onderscheid toe tussen samenleven in een democratie en samenleven onder andere regimes.~~

~~Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is. (attitudinaal).~~

KENNIS

Feitenkennis	~~–Democratie~~
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> ~~–Democratie~~ ~~–Rechten en plichten~~ ~~–Vrijheid en gelijkheid~~ ~~–Onderscheid tussen democratie en autoritaire regimes~~

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

~~* Referentiekader "Competences for democratic culture" – Raad van Europa~~

3.8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn’.

3.8.1. Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.

ET 8.1	De leerlingen situeren historische elementen uit hun leefwereld en kenmerkende historische fenomenen in tijd en ruimte op een gegeven tijdlijn met de courante historische periodes en op een relevante kaart.
Onderliggende (kennis)elementen:	
- De zeven periodes van het courante westerse referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd en de hedendaagse tijd	
Memorie: <i>Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen, ontwikkelingen.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Tijdlijn, kaart, tijdstip, datum, tijdsduur, vroeger, nu, later, dag, week, maand, jaar, generatie en eeuw
Conceptuele kennis	-Tijdlijn, kaart, tijdstip, datum, tijdsduur, vroeger, nu, later, dag, week, maand, jaar, generatie en eeuw -Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
* De gegeven tijdlijn omvat de zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader (prehistorie – oude nabije oosten – klassieke oudheid – middeleeuwen – vroegmoderne tijd – moderne tijd – hedendaagse tijd) en een aantal kenmerken van die periodes	

ET 8.2	De leerlingen herkennen voor elke historische periode van het courante westerse historische referentiekader enkele gegeven kenmerken.
KENNIS	
Conceptuele kennis	- Bestuur, oorlog en vrede, economische activiteit, organisatie van het samenleven, mens- en wereldbeeld, kunst en cultuur
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* De gegeven tijdlijn omvat de zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader (prehistorie – oude nabije oosten – klassieke oudheid – middeleeuwen – vroegmoderne tijd – moderne tijd – hedendaagse tijd)	

3.8.2. Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.

ET 8.32	De leerlingen vergelijken aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen, rekening houdend met de context van met aandacht voor de maker(s) van de bronnen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	- Context van de maker(s) en het doelpubliek - Geschreven, mondelinge, (audio-)visuele en materiële bronnen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

3.8.3. Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.

ET 8.4	De leerlingen illustreren de beeldvorming van historische elementen uit hun leefwereld en van historische fenomenen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	- Context, (on)bedoeld handelen, meerdere perspectieven en de mogelijke gevolgen ervan - Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen - Een selectie uit de hoger beschreven kenmerken: bestuur, oorlog en vrede, economische activiteit, organisatie van het samenleven, mens- en wereldbeeld, kunst en cultuur
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

~~3.8.4. Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.~~

~~ET 8.54~~	~~De leerlingen leggen aan de hand van voorbeelden gelijkenissen en verschillen uit tussen heden en verleden vergelijken het heden met het verleden voor historische elementen uit hun leefwereld en voor historische fenomenen.~~
--------------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Gelijkenis en verschil, verandering, historische context –Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen –Een selectie uit de hoger beschreven kenmerken: bestuur, oorlog en vrede, economische activiteit, organisatie van het samenleven, mens- en wereldbeeld, kunst en cultuur
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

~~ET-8.63~~	~~De leerlingen lichten betekenis toe hoe mythevorming van historische fenomenen de historische beeldvorming vervormt.~~
--------------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Onderscheid geschiedenis-mythevorming –Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen –Een selectie uit de hoger beschreven kenmerken: bestuur, oorlog en vrede, economische activiteit, organisatie van het samenleven, mens- en wereldbeeld, kunst en cultuur
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

3.9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’.

~~3.9.1. Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.~~

ET 9.1		De leerlingen lokaliseren personen en plaatsen op een globe en op relevante kaarten.
KENNIS		
Feitenkennis	–Globe en wereldkaart: evenaar/nulmeridiaan, halfronden, polen, oceanen en werelddelen –Andere relevante kaarten zoals wegenkaart, stratenplan en plattegrond	
Conceptuele kennis	–Globe en wereldkaart: evenaar/nulmeridiaan, halfronden, polen, oceanen en werelddelen –Andere relevante kaarten zoals wegenkaart, stratenplan en plattegrond	
Procedurele kennis	–Principes van lokalisatie op globe en wereldkaart: evenaar/nulmeridiaan, halfronden, polen, oceanen en werelddelen –Principes van lokalisatie op andere relevante kaarten zoals wegenkaart, stratenplan en plattegrond	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	

~~3.9.2. Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.~~

ET 9.2		De leerlingen onderscheiden verschillende natuurlijke en menselijke landschapselementen in een landschap.
Memorie: Natuurlijke landschapselementen zoals bos, gras, struiken, rivieren, beken. Menselijke landschapselementen zoals energie-infrastructuur, transportinfrastructuur, hoogbouw en laagbouw.		
KENNIS		
Feitenkennis	–Natuurlijke en menselijke landschapselementen: zoals bos, gras, struiken, rivieren, beken, energieinfrastructuur, transportinfrastructuur, hoogbouw en laagbouw	
Conceptuele kennis	–Natuurlijke en menselijke landschapselementen, zoals elementen van vegetatie, waterwegen, infrastructuur en bebouwing	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.	

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

- * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal
- * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen

ET 9.3		De leerlingen onderzoeken illustreren eenvoudige ruimtelijke relaties in een landschap.
<i>Memorie:</i> <i>Eenvoudige ruimtelijke relaties zoals tussen bewoningsvormen en klimaat, reliëfvormen en toerisme, reliëfvormen en landbouw, landbouw en klimaat.</i>		
KENNIS		
Conceptuele kennis	-Eenvoudige ruimtelijke relaties zoals tussen bewoningsvormen en klimaat, reliëfvormen en toerisme, reliëfvormen en landbouw, landbouw en klimaat	
Procedurele kennis	-Gebruik van geografische onderzoekstechnieken (selectie van relevante technieken uit eindterm 9.7)	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT		
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal		

3.9.3. Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.

ET 9.4		De leerlingen illustreren dat landschappen veranderen onder invloed van natuurlijke oorzaken en menselijke ingrepen.
<i>Memorie:</i> <i>- Natuurlijke oorzaken zoals vulkaanuitbarstingen, aardbevingen, weer, erosie, klimaatverandering.</i> <i>- Menselijke ingrepen zoals bebouwing, infrastructuur, landbouw, industrie, ontginning.</i>		
KENNIS		
Feitenkennis	-Natuurlijke oorzaken: zoals aardbevingen, vulkanen, weersfenomenen -Menselijke ingrepen: zoals energieinfrastructuur, transportinfrastructuur, hoogbouw, laagbouw, landbouw, toerisme en ontginning	
Conceptuele kennis	-Natuurlijke oorzaken: zoals aardbevingen, vulkanen, weersfenomenen -Menselijke ingrepen: zoals infrastructuur, bebouwing en landgebruik	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.	

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

- * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal
- * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen

ET 9.5		De leerlingen herkennen voorbeelden van de impact van klimaatveranderingen.
KENNIS		
Feitenkennis	–Voorbeelden van de impact van klimaatverandering zoals migratie, verandering in het landschap, verandering van biodiversiteit, stijging van de zeespiegel	
Conceptuele kennis	–Impact van klimaatverandering zoals migratie, verandering in het landschap, verandering van biodiversiteit, stijging van de zeespiegel	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT		
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal		
* Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen		

3.9.4. — Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.

ET 9.61		De leerlingen lokaliseren zichzelf en plaatsen met behulp van lokalisatie- en oriëntatietechnieken.
<i>Memorie:</i>		
<i>Gebruik van lokalisatie- en oriëntatietechnieken zoals:</i>		
- kaart: schaal, legende en oriëntatie;		
- windrichtingen en kompas;		
- satellietnavigatiesystemen.		
KENNIS		
Procedurele kennis	–Gebruik van lokalisatie- en oriëntatietechnieken: > Kaart: schaal, legende en oriëntatie > Windrichtingen en kompas > Satellietnavigatiesystemen > Wegwijzers, pictogrammen en informatieborden	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	

ET 9.75	De leerlingen gebruiken terreintechnieken en zetten geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers functioneel in om het landschap te observeren.
----------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Procedurele kennis	- Gebruik van terreintechnieken: lokalisatie, oriëntatie, observatie en andere zoals boringen, korrelgrootte bepaling - Gebruik van geografische hulpbronnen zoals digitale en niet-digitale kaarten, atlas, satellietbeelden, luchtfoto's
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.10. Competenties inzake duurzaamheid

~~Zie eindtermen 6.22, 6.23, 6.25, 7.11, 7.12, 7.13, 9.5, 11.1, 15.4.~~

3.11. Economische en financiële competenties

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Economische en financiële competenties’.

~~3.11.1. Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.~~

EF 11.1	De leerlingen beargumenteren hun keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met hun behoeften, met een persoonlijk budget en een beschikbaar gezinsbudget en met ~~beïnvloedende~~ factoren die hun koopgedrag beïnvloeden.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Reële en gecreëerde behoeften - Sparen en lenen - Belang van persoonlijk administratiebeheer. 	
Memorie:	
<i>Factoren zoals bijkomende kosten, status, reclame, verkoopspraktijken, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Reële en gecreëerde behoeften - Factoren die het koopgedrag beïnvloeden: prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkoopspraktijken, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.

EF 11.2	De leerlingen beoordelen courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen op het vlak van de veiligheid, risico's en kosten ~~verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen.~~
----------------	---

Onderliggende (kennis)elementen:

- Fraude

Memorie:

Het beoordelen van courante betaalmiddelen en verkoopkanalen veronderstelt inzicht in modaliteiten en gebruik ervan.

KENNIS

Conceptuele kennis	– Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen
Procedurele kennis	– Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
---------------------	------------------------------

ET 11.3

De leerlingen schetsen inkomsten en uitgaven binnen een gezinsbudget.

KENNIS

Feitenkennis	– Budget – Lenen, sparen, rente en schuld
Conceptuele kennis	– Gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, rente, schuld

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 11.4

De leerlingen maken budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.

KENNIS

Conceptuele kennis	– Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, schuld – Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten bv. abonnement
Procedurele kennis	– Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

3.11.2. De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

ET 11.53	De leerlingen lichten de rol van gezinnen, bedrijven en overheid in de economie toe activiteiten toe van verschillende soorten ondernemingen en organisaties in de eigen leefomgeving.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Inkomsten en uitgaven - Consumeren en produceren - Maatschappelijk verantwoord ondernemen - Profit en non-profit 	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Activiteiten in ondernemingen en organisaties zoals productie, logistiek, marketing, administratie -Productie- en dienstenonderneming -Profit en non-profit
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen

3.11.3. — BASISGELETERDHEID — Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

ET-BG 11.1	De leerling verklaart zijn keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met zijn behoeften en beïnvloedende factoren.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Reële en gecreëerde behoeften – Factoren die het koopgedrag beïnvloeden zoals prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkoopspijpraktijken, peers, media, sociale media, milieu en sociale aspecten
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
ET-BG 11.2	De leerling licht de veiligheid, risico's en kosten verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen toe.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen – Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
ET-BG 11.3	De leerling maakt budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, schuld – Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten, abonnementen
Procedurele kennis	– Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.12. Juridische competenties

~~Zie eindtermen 7.8, 7.10, 7.16, 7.17, 7.18, 11.1, 11.2, 11.3 en 11.7~~

3.13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeembdenken, informatieverwerking en samenwerken

3.13.1. ~~Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.~~

ET-13.1	De leerlingen reflecteren over het eigen leerproces en sturen het doelgericht bij ~~beoordelen zowel het belang van een opdracht voor zichzelf als lerende als de relatie tussen de eigen en de vereiste competenties voor de uitvoering van de opdracht. (transversaal)~~
<p><i>Memorie:</i> <i>Het reflecteren over het eigen leerproces bevat een cognitieve, een metacognitieve en een motivationele component.</i> <i>Het bijsturen van het eigen leerproces kan gebeuren op basis van de eigen reflectie en van de feedback van anderen.</i></p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Leeropvattingen –Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Metacognitieve kennis	–Eigen voorkeuren en interesse –Eigen mogelijkheden en beperkingen (in relatie tot de opdracht)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET-13.2	De leerlingen reflecteren aan de hand van richtvragen over de impact van de eigen en andermans leeropvattingen en ~~strategieën op de uitvoering van een opdracht. (transversaal)~~
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Leeropvattingen –Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	–Leerstrategieën
Metacognitieve kennis	–Leeropvattingen in relatie tot de opdracht –Leerstrategieën –Reflectievaardigheden en proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.

Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
---------------------	---

3.13.2. — ~~Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.~~

ET-13.34	~~De leerlingen zoeken doelgericht informatie in diverse bronnen en verwerken die op een kritische en systematische manier hanteren een geschikte zoekstrategie uit een aantal aangereikte bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden. (transversaal)~~
-----------------	--

Voetnoot:
Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Digitale en niet-digitale bronnen zoals personen, tijdschriften, encyclopedieën, boeken, audiovisueel materiaal, websites.

*De bronnen kunnen worden aangereikt of zelf worden opgezocht **en worden beoordeeld op bruikbaarheid en betrouwbaarheid.***

Het kritisch en systematisch verwerken van informatie veronderstelt het beoordelen ervan op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en correctheid.

Verwerken van informatie in functie van het vooropgestelde doel, zoals het beantwoorden van een (onderzoeks)vraag.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek –Soorten zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur –Soorten zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal – detail
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Zoekstrategieën voor bronnen –Zoekstrategieën voor informatie

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET-13.4	~~De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden. (transversaal)~~
----------------	---

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel –Soorten oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel –Oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET 13.5	De leerlingen beoordelen aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale en niet-digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
---------------------	------------------------------

ET 13.6	De leerlingen verwerken digitale en niet-digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen volgens een aangereikt stappenplan tot een samenhangend en bruikbaar geheel. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten methodes om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren –Soorten bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
--------------------	--

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Methodes om informatie te verwerken: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren –Bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET 13.7	De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een aangereikte digitale en niet-digitale presentatiemethode. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
---------------	--

Procedurele kennis	–Digitale en niet-digitale presentatiemethodes zoals digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie, mindmap
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET 13.8	De leerlingen beheren informatie digitaal en niet-digitaal volgens een aangereikte structuur. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten digitale en niet-digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem –Soorten digitale en niet-digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema
Procedurele kennis	–Digitale en niet-digitale bewaarstechnieken –Digitale en niet-digitale ordeningstechnieken
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.13.3. — Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.

ET 13.9	De leerlingen formuleren voor een afgebakend probleem een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Onderzoeksvraag –Criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
Procedurele kennis	–Toepassing van criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.10	De leerlingen formuleren een hypothese in functie van een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Hypothese –Criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt
Procedurele kennis	–Principes van inductief en deductief redeneren –Toepassing van criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve	Beheersingsniveau toepassen.

dimensie	
----------	--

ET 13.11	De leerlingen voeren stapsgewijs een onderzoekstechniek uit om digitale en niet-digitale gegevens te verwerven i.f.v. een onderzoeksvraag. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
Procedurele kennis	–Onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.12	De leerlingen voeren een oplossingsstrategie systematisch uit i.f.v. een onderzoek of een probleem. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Algoritme, heuristiek
Procedurele kennis	–Specifieke oplossingsstrategie, specifieke vuistregels
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.13	De leerlingen formuleren een antwoord op een onderzoeksvraag of hypothese aan de hand van aangereikte richtlijnen. (transversaal)
KENNIS	
Procedurele kennis	–Inzetten van voorkennis –Inzetten van tijdens onderzoek verworven informatie
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.14		De leerlingen beoordelen hun leerproces en –resultaat op afgesproken momenten en aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS		
Conceptuele kennis	–Evaluatiecriteria	
Metacognitieve kennis	–Eigen mogelijkheden en beperkingen –Reflectievaardigheden en –proces	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau-evalueren	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten	

ET 13.15		De leerlingen analyseren sterktes en zwaktes van hun leerresultaat en hun doorlopen leerproces aan de hand van richtvragen. (transversaal)
KENNIS		
Metacognitieve kennis	–Attributie: intern, extern –Reflectievaardigheden en –proces	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau-analyseren	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.	

ET-13.162		De leerlingen zetten (meta)cognitieve leer- en regulatiestrategieën in om zich leerinhouden eigen te maken reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat a.d.h.v. een werkwijze en strategieën. (transversaal)
------------------	--	--

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Cognitieve leerstrategieën en bijhorende activiteiten zoals structureren, zich vragen stellen bij de leerinhoud, memoriseren, herhalen, selecteren, relateren, toepassen, inoefenen.

Metacognitieve regulatiestrategieën en bijhorende activiteiten zoals plannen, monitoren, evalueren, bijsturen.

KENNIS

Conceptuele-kennis	–Leeropvattingen –Leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele-kennis	–Hefbomen om de motivatie of leerstrategie te verbeteren –Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
Metacognitieve-kennis	–Eigen leeropvattingen en strategieën –Eigen mogelijkheden en beperkingen –Reflectievaardigheden en proces

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.13.5. Samen het leerproces vormgeven.

ET 13.17 De leerlingen passen vaardigheden van samen leren toe om een leerdoel te realiseren. (transversaal)

KENNIS

Procedurele-kennis	–Cyclus voor samen leren (gemeenschappelijk: doelbepaling, bepaling van aanpak, procesbewaking, reflectie op de leeruitkomsten en besluitvorming) –Basisregels, voorwaarden en hefbomen voor samen leren (leren en delen in groep, geven en ontvangen van feedback)
Metacognitieve-kennis	–Eigen mogelijkheden en beperkingen bij het samen leren (in relatie tot het leerdoel)

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.13.6. Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.

ET 13.183 De leerlingen gebruiken school-taal en domeinspecifieke vaktaal in functie van het leerproces. (transversaal)

Voetnoot:
Relevante vakterminologie.

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Vaktaal zoals domeinspecifieke terminologie, symbolen.

KENNIS

Feitenkennis	~~-Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen~~
Conceptuele kennis	~~-Register: school- en domeinspecifieke taal~~
Procedurele kennis	~~-Register: school- en domeinspecifieke taal~~

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
---------------------	-----------------------------

3.13.7. BASISGELETERDHEID – Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.

ET-BG 13.1	De leerling hanteert in functionele contexten een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
Procedurele kennis	–Zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur –Zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal – detail
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen

ET-BG 13.2	De leerling beoordeelt in functionele contexten en aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren

ET-BG 13.3	De leerling verwerkt in functionele contexten digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
Procedurele kennis	–Methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren

ET-BG 13.4	De leerling beheert in functionele contexten informatie digitaal volgens een aangereikte structuur.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten digitale bewaar technieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem –Soorten digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema
Procedurele kennis	–Digitale bewaar technieken –Digitale ordeningstechnieken
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen

3.14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid

~~Zie eindtermen 1.15, 1.16, 1.17, 1.18, 1.19, 5.1, 5.4, 13.1, 13.2, 13.14, 13.15, 13.16, 16.7, 16.8, 16.9, 16.10~~

3.15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

3.15.1. ~~Opportunities zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.~~

ET-15.12	De leerlingen genereren creatieve ideeën voor een uitdaging om een probleem op te lossen en bespreken de uitvoerbaarheid ervan aan de hand van criteria aangereikte technieken en methodieken en in een gestructureerd en afgebakend kader. (transversaal)
-----------------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Ideeën genereren zoals door middel van ideegeneratietechnieken (bv. door middel van een brainstorm, mindmap) en ideeselectietechnieken (bv. van divergent naar convergent denken).

Aangereikte of zelf bepaalde criteria zoals meerwaarde, tijd, middelen, technische haalbaarheid, risico's, ethische principes, duurzaamheidsprincipes.

KENNIS

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Creatief denkproces –divergerende fase >Brainstormtechnieken en andere methodieken om een veelheid aan ideeën te bekomen > Valkuilen
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Affectieve dimensie	Open staan voor opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.15.2. ~~De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.~~

ET-15.2	De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met aangereikte criteria. (transversaal)
----------------	--

KENNIS

Conceptuele kennis	–Criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Creatief denkproces – convergerende fase: clusteren, combineren, evalueren en selecteren –Toepassing van criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

ET-15.3 De leerlingen werken stapsgewijs een zelfgekozen idee uit door het doelmatig inzetten van tijd en hulpmiddelen. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Hulpmiddelen zoals informatie, gereedschappen, mensen, grondstoffen, energie
Procedurele kennis	–Planningstechnieken: beknopt stappenplan, tijdsplan –Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
Metacognitieve kennis	–Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...
MET INBEGRIJF VAN CONTEXT	
Stapsgewijs maar met de nodige ruimte om te experimenteren, om bijstellingen te doen en om eventueel te mislukken. Het leerproces is belangrijker dan het uiteindelijke resultaat.	

3.15.3. (Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.

ET-15.41 De leerlingen doorlopen bewust hun studie- of beroepskeuzeprocessen maken onderbouwde keuzes aan de hand van aangereikte criteria en aangereikte strategieën. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Rationele, emotionele en intuïtieve keuzes –Keuzecriteria
Procedurele kennis	–Keuzestrategieën met inbegrip van studiekeuze en loopbaan –Veel voorkomende valkuilen bij het maken van keuzes
Metacognitieve kennis	–Eigen voorkeuren en interesses –Eigen mogelijkheden en beperkingen

	– Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

~~3.16.1. Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.~~

~~ET 16.1~~

~~De leerlingen erkennen het belang van waargenomen kunst- en cultuuruitingen voor zichzelf en hun eigen leefwereld.° (transversaal – attitudinaal)~~

~~ET 16.24~~

~~De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft onderscheiden via waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp ervan. (transversaal)~~

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkelingen van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Inhoud:

- *Onderwerp bijvoorbeeld geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, alledaagse rituelen;*
- *Bedoeling: bijvoorbeeld decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren.*

Vorm zoals bouwstenen, technieken, materialen afhankelijk van het gekozen kunstwerk en de gekozen expressievorm zoals beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd. In het geval van:

- *Beeld*

Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm

Technieken zoals boetsen, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen.

Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf.

- *Muziek*

Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm.

Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang.

Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen.

- *Drama*

Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd

Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater.

Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal.

- *Dans*

Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd

Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie.

Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen.

Basisvorming

*- Audiovisuele media**Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage**Technieken zoals montage, opname, sonorisatie.**Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone.***KENNIS**

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 16.31

De leerlingen beschrijven aan de hand van aangereikte criteria de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen vanuit eigen waarneming. (transversaal)

Memorie:

- *Kunstuitingen zoals dans, theater, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied.*
- *Cultuuruitingen zoals sociale gewoonten, voorstellingen, rituelen, tradities, uitdrukkingen.*
- *Eigen waarneming zoals ervaren en beleven, memoriseren en herkennen en zintuiglijk waarnemen.*

KENNIS

Feitenkennis	– Basisterminologie van uitdrukkingvormen zoals drama, muziek, dans, beeldende en audiovisuele kunsten
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
Procedurele kennis	– Criteria om de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst en cultuuruitingen te beschrijven

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.16.2. — Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich

manifesteren.

ET 16.42 De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin deze voorkomen. (transversaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Context zoals tijd, ruimte, maatschappelijke context.

KENNIS

Conceptuele kennis	-Context waarin kunst- en cultuuruitingen voorkomen: tijd, ruimte en maatschappelijke context
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

3.16.3. Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.

ET 16.53 De leerlingen drukken hun gedachten en gevoelens uit bij het waarnemen van reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen. (transversaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	-Interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens
Procedurele kennis	-Manieren om de interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken
Metacognitieve kennis	-Eigen gedachten en gevoelens

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 16.6 De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken. (transversaal)

Basisvorming

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren – Uniciteit van een esthetische ervaring
Procedurele kennis	– Manieren om de interactie tussen de waarneming en de gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken
Metacognitieve kennis	– De eigen expressieve ervaring met het creatieproces
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

3.16.4. Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.**ET 16.75**

De leerlingen creëren artistiek werk doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit een afgebakende opdracht en de eigen verbeelding.

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkelingen van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Bij het doorlopen van een artistiek-creatief proces kan je denken aan

- *het selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen;*
- *het koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out;*
- *het gebruiken van kunsteigen technieken; het voorstellen of presenteren.*

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing – Basistechnieken en materialen van de gekozen discipline zoals de beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama, in functie van de afgebakende opdracht
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Gebruik van basistechnieken van de gekozen discipline – Manieren om buiten de eigen comfortzone te treden door verbeelding in te zetten

DIMENSIE-EINDTERM

Basisvorming

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.8 De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm, kleur, klank, digitale data.

KENNIS

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Convergent en divergent denken in functie van artistiek handelen –Manieren om te variëren en combineren met artistieke bouwstenen –Werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen zoals bestuderen van artistieke werken, verzamelen van indrukken of objecten, noteren, documenteren
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.9 De leerlingen tonen hun artistiek werk aan de hand van elementaire presentatietechnieken.

KENNIS

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Elementaire presentatietechnieken eigen aan de kunsten –Elementaire codes van het (zich) tonen zoals richten naar het publiek, opstellen van eigen beeldend werk, geconcentreerd uitvoeren, in ontvangst nemen van appreciatie
--------------------	--

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.10 De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte criteria over hun artistiek product en proces en over dat van medeleerlingen.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing zoals gehanteerd in beeldende kunst, audiovisuele kunst, muziek, dans en drama
--------------------	---

Basisvorming

Procedurele-kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Manier om artistieke keuzes toe te lichten –Manieren om effect te bereiken –Manieren om feedback te verwerken in eigen artistiek werk
Metacognitieve-kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Eigen artistieke mogelijkheden
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

4. Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs⁶

4.1. Vooraf

Met het decreet nieuwe eindtermen secundair onderwijs worden de vakken voor de basisvorming niet langer door de overheid vastgelegd. De vakkenlijst (SO 69- benaming van vakken en specialiteiten) blijft wel bestaan. Schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten krijgen hierdoor meer autonomie over de pedagogisch-didactische aanpak. Voor welke vakken of vakkenclusters er wordt gekozen (en dus welke eindtermen hierin worden geplaatst uit de verschillende sleutelcompetenties) behoort tot de autonomie van de school. Daarbij moet het duidelijk zijn welke leraar verantwoordelijk is voor de uitwerking en de realisatie ervan. (+ verwijzing naar memorie van toelichting hierbij).

4.2. Koppeling voor OVSG/POV

Voor OVSG en POV zijn het de lokale schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten die verbinding maken tussen de eindtermen en de vakken of vakkenclusters. Ze maken lokaal in functie van hun pedagogisch project keuzes over de pedagogisch-didactische aanpak en de vertaling daarvan naar hun schoolorganisatie en vakken/vakkenclusters.

4.3. Koppeling voor GO!

Voor het GO! ligt deze beslissing bij de Raad via de goedkeuring van de vakkenkoppeling zoals deze in dit leerplan werd opgenomen.

In het leerplan voor de B-stroom zijn alle doelen voor de basisvorming eerste en tweede leerjaar opgenomen.

Deze vakkenkoppeling houdt een koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties (zie 5.4) in.

Decretaal wordt er binnen de sleutelcompetenties een onderscheid tussen transversale en inhoudelijke sleutelcompetenties gemaakt.

Voor de inhoudelijke sleutelcompetenties werd onderstaande lijst van vakken opgenomen. Bij de transversale eindtermen worden geen vakken gekoppeld, omdat het de scholen zelf zijn die bepalen welke transversale eindtermen er gekoppeld worden aan inhoudelijke eindtermen.

De doelen worden aan administratieve vakbenamingen gekoppeld. Administratieve vakbenamingen werden gekozen op basis van de doelen, rekening houdend met het stelsel van vereiste en voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen. Scholen stellen – nog steeds - op basis van administratieve vakbenamingen leraren aan.

4.4. De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties

4.4.1. Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid

B-stroom vakbenamingen

⁶ Onderstaande koppeling geldt enkel voor het GO! Voor OVSG en POV zijn het de schoolbesturen die de koppeling maken.

AV LO

4.4.2. Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands

B-stroom vakbenamingen

AV Nederlands

AV PAV

4.4.3. Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen

B-stroom vakbenamingen

AV Engels

AV Frans

4.4.4. Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

B-stroom vakbenamingen

AV Natuurwetenschappen

AV PAV

AV Wiskunde

TV Techniek

4.4.5. Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

Met betrekking tot volgende eindtermen: 7.15 en 7.1

B-stroom vakbenamingen

AV MAVO

AV Geschiedenis

AV Aardrijkskunde

AV Nederlands

AV PAV

4.4.6. Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

B-stroom vakbenamingen

AV Geschiedenis

AV MAVO

AV PAV

4.4.7. Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

B-stroom vakbenamingen

AV Aardrijkskunde

AV MAVO

AV PAV

4.4.8. Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties

B-stroom vakbenamingen

AV Economie

AV Socio-economische initiatie

AV PAV

AV MAVO

4.4.9. Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie

Met betrekking tot volgende eindtermen: 16.7, 16.8, 16.9, 16.10

B-stroom vakbenamingen
AV PO
AV MO
AV Artistieke opvoeding

5. Minimale materiële vereisten⁷

5.1. Algemene uitrusting lokalen

Om de eindtermen te realiseren dient de school de infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Bijvoorbeeld:

- gemakkelijk verplaatsbaar meubilair voor een communicatieve, flexibele klasopstelling en de mogelijkheid tot interactief werken;
- lokaal dat voldoende verduisterd kan worden (om kwaliteitsvolle projectie toe te laten);
- gescheiden afvalcontainers voor correct afvalbeheer bepaald door de sleutelcompetentie.

Om de sleutelcompetentie digitale competentie en mediawijsheid te integreren in het curriculum dienen leslokalen uitgerust te zijn:

- met een computer met kwaliteitsvolle software en een voldoende snelle internetverbinding;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven.

5.2. Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie

5.2.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Uitrusting van het lokaal

De basisuitrusting voor deze sleutelcompetentie bestaat uit een overdekte goed onderhouden binnenruimte met een aangepaste bevloering, voldoende groot en hoog met de nodige aandacht voor verluchting, verwarming en hygiëne. In de binnenruimte wordt er voldoende plaats voorzien om toestellen weg te bergen. Naast de binnenruimte zijn er ook buitenterreinen, aangepast aan de grootte van de leerlingengroep.

Er worden voldoende grote, afzonderlijke kleedruimtes voor jongens en meisjes voorzien, met de mogelijkheid om zich te verfrissen.

Tijdens de lessen is er de mogelijkheid om te werken met (mobiele) apparaten voor kwaliteitsvolle weergave van audiovisueel materiaal. Er is steeds vlot toegang tot een EHBO-koffer.

---

⁷ Inzake veiligheid is de volgende wetgeving van toepassing:

- Codex
- ARAB
- AREI
- Vlarem

Deze wetgeving bevat de technische voorschriften die in acht moeten genomen worden m.b.t.:

- De uitrusting en inrichting van lokalen;
- De aankoop en het gebruik van toestellen, materiaal en materieel.

Zij schrijven voor dat:

- Duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier aanwezig moeten zijn;
- Alle gebruikers de werkinstructies en onderhoudsvoorschriften dienen te kennen en correct kunnen toepassen;
- De collectieve veiligheidsvoorschriften nooit mogen gemanipuleerd worden;
- De persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig moeten zijn en gedragen worden, daar waar de wetgeving het vereist.

Scholen zijn verplicht om ervoor te zorgen dat ze voor de lessen accommodaties beschikbaar hebben die voldoen om de leerplandoelstellingen voor het pedagogisch geheel te realiseren. Deze accommodatie moet tevens toereikend zijn voor het geheel van de ingerichte activiteiten en lessen.

Infrastructuur

Per klassengroep zijn de minimale afmetingen van een vrije ruimte: 20 meter lengte, 10 meter breedte en 3,5 meter hoogte.

Didactische uitrusting

Vast materiaal:

- klauter- en klimmateriaal;
- gymnastisch vast materiaal (zoals rekstokken, balken, trapezoïde ...);
- doelen (binnen en/of buiten) geschikt voor interactieve sporten (zoals basketbaldoelen, volleybalnetten...);
- ondersteunende materialen geschikt voor individuele sporten, terugslagsporten en dansante sporten (zoals ter ondersteuning van verspringen, hoogspringen, speerwerpen ...);
- ...

Los materiaal:

- 1 plint per 8 leerlingen;
- 1 bok per 8 leerlingen;
- 1 springplank per 8 leerlingen;
- 2 valmatten (landingsmatten);
- 1 lange mat;
- 1 kleine antislipmat per 4 leerlingen;
- 1 Zweedse bank per 6 leerlingen;
- 4 hoogspringstaanders;
- minivoetbaldoelen, handbaldoelen, volleybalinstallatie, badminton of tenninstallatie;
- opbergmateriaal (ballenwagen ...);
- ...

Klein materiaal:

- verschillende soorten ballen voor de verschillende balsporten (1 bal per 2 leerlingen);
- foamballen;
- medicijnballen;
- tennisballen;
- badmintonracket + shuttle (1per leerling) of tennismateriaal;
- toversnoeren (elastische springlijn);
- springtouwen (1 per leerling);
- verkeerskegels en/of markeringsschaaltjes (1 per 4 leerlingen);
- partijvestjes (15);
- ...

Ander materiaal:

- up-to-date geluidsinstallatie;

- tablet;
- EHBO-koffer;
- meetlint;
- chrono;
- ...

5.2.2. Competenties in het Nederlands en in andere talen

Didactische uitrusting

Tijdens de lessen Nederlands hebben de leerlingen een aantal referentiewerken: (digitale) woordenboeken, (digitale) woordenlijsten ter beschikking. Ze hebben ook regelmatige toegang tot een bibliotheekcollectie, eventueel extern, met een variatie aan boeken en een verscheidenheid aan tekstsoorten: (al dan niet digitale) boeken, tijdschriften, comics, spelletjes, liedjes, Dvd's ...

5.2.3. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en techniek

5.2.3.1. Competenties inzake wiskunde

Uitrusting van het lokaal

Buiten de algemene uitrusting van de lokalen hebben de individuele leerlingen tijdens de lessen wiskunde voldoende toegang tot (draagbare) computers of mobiele apparaten, met kwaliteitsvolle grafische software en internetverbinding.

Didactische uitrusting

In het leslokaal zijn meet- en tekeninstrumenten zoals passer, geodriehoek en meetlat (voor elke leerling) aanwezig. Elke individuele leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.3.2. Competenties inzake exacte wetenschappen

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal bevat minstens één werktafel voorzien van water en elektriciteit waar demoproeven en leerlingenproeven kunnen uitgevoerd worden. Een (grote vaste) demonstratietafel vooraan in de klas kan meestal enkel door alleen de leraar gebruikt worden en wordt eerder afgeraden. 1 of meerdere werkeilanden is een meer flexibele optie.

Het lokaal heeft voldoende werk- en lestafels voor leerlingen, voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenpractica.

Het lokaal voorziet, naast de algemene ICT-voorzieningen, de mogelijkheid om digitale metingen uit te voeren en de meetresultaten hiervan te projecteren/exporteren.

Chemicaliën worden opgeslagen in een daartoe voorziene ruimte met daartoe voorziene kasten, geschikt voor de veilige opslag van gevaarlijke stoffen en voorzien van de overeenkomstige gevarensymbolen). Een voorziening voor correct afvalbeheer dient (binnen de school) aanwezig te zijn. Er is bij voorkeur een EHBO-set aanwezig in het lokaal. Naast de standaard brandbeveiliging is ook nog een brandblusapparaat, een oogdouche en een branddeken.

Veiligheid en milieu: de uitrusting en de inrichting van de laboratoria dienen te voldoen aan de technische voorschriften inzake arbeidsveiligheid van de Codex over het welzijn op het werk, van het Algemeen Reglement voor Arbeidsbescherming (ARAB) en van het Algemeen Reglement op Elektrische Installaties (AREI).

Leraren maken gebruik van de adviezen voor onderwijs in de COS-brochure van de werkgroep Chemicaliën Op School (KVCV - Sectie Onderwijs & Opleidingen). De aanbevelingen worden geformuleerd op het vlak van veiligheid, welzijn en milieuzorg in het schoollabo.

<https://www.kvcv.be/index.php/nl/secties/sectie-onderwijs-opleidingen>

Didactische uitrusting

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

Het leslokaal is uitgerust met voldoende materiaal om demonstratieproeven uit te voeren en didactisch materiaal om de lesinhoud toe te lichten.

Het didactisch materiaal bestaat uit glaswerk zoals: erlenmeyers, maatbekers, maatcilinders, petrischalen, reageerbuisen, reageerbuisrekken, trechters; loepen, microscopen, 3D-modellen, excursiemateriaal (kan eventueel worden geleend), meetinstrumenten voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden, balansen (digitale balans/keukenbalans), verwarmingstoestellen (bunsenbrander en/of elektrisch verwarmingstoestel) en reagentia voor eenvoudige proeven. Lijst ter beschikking met H- en P-zinnen en veiligheidspictogrammen. Dit kan digitaal via de databank 'gevaarlijke stoffen' www.gevaarlijkestoffen.be.

5.2.3.3. Competenties inzake techniek

Uitrusting van het lokaal

Er is vlotte toegang tot beschermingsmiddelen en een EHBO-set.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Het lokaal is uitgerust met voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenexperimenten.

Didactische uitrusting

Er is software beschikbaar voor simulaties en 3D- tekenen.

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

In het leslokaal zijn voorbeelden aanwezig van hefboomen, overbrengingen, hulpmiddelen voor materiaalonderzoek en constructievormen zoals bogen, verbindingen, driehoeken.

Het didactisch klasmateriaal bestaat uit:

- machines en toestellen met wettelijk verplichte veiligheidsinstructiekaarten voor het vervaardigen van prototypes;
- materiaal voor het realiseren en evalueren van de prototypes zoals meettoestellen, spanningstesters, thermometers, multimeters, experimentele opstellingen, componenten en onderdelen, klein handgereedschap, voedingsbronnen, schakelapparatuur, sensoren en actoren, besturingen, ...;
- specifieke uitrustingen bepaald door de gekozen projecten binnen de verschillende ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT en biotechniek.

5.2.4. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

Didactische uitrusting

In het lokaal zijn voldoende historische (digitale) atlassen en een (digitale) tijdlijn beschikbaar die de verschillende, behandelde periodes weergeeft.

5.2.5. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

Didactische uitrusting

Geografische software is beschikbaar.

In het lokaal zijn voldoende atlassen en visuele voorstellingen van België, Europa en de wereld.

Het didactisch materiaal bestaat uit apparaten en gereedschap zoals: kompas, grondboor, voorbeelden van gesteenten, gps-toestel...

5.2.6. Economische en financiële competenties

Elke leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.7. Competenties m.b.t. cultureel bewustzijn en culturele expressie

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal is uitgerust met grote, onderhoudsvriendelijke en vrijstaande tafels, er is voldoende ruimte om de gekozen disciplines (zoals beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama) uit te voeren.

Er is daarnaast voldoende ruimte voor de opslag van materiaal en voldoende reinigingsmateriaal aanwezig en er zijn grote, gescheiden afvalbakken volgens de richtlijnen gesorteerd worden.

Didactische uitrusting

Afhankelijk van het gekozen project (uit de verschillende disciplines) is er voldoende materiaal aanwezig van voor alle leerlingen.